

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

наша СЛОВА.pdf

Трэці год выдання

№ 52 (156) 26 снежня 2024 г.

З Новым 2025 годам!

З Новым годам!

З Новым годам, з Новым годам!
 З новай песняй, з новай казкай!
 Зачаруем мімаходам
 Долі ходы думкай-краскай!
 Кінем пакліч гулказвонны
 Ад аконца да аконца,
 Свет паклічам мёртва-сонны
 Аж да сонца, аж да сонца!
 Для унукаў, для праўнукаў
 Расцярэбім сцежкі-шляхі;
 Хай пануюць над прынукай -
 Каб аж к небу лёту ўзмахі!..
 Над зямлёй зардзіць вясёлка
 После бураў, ліхалеццяў;
 Бацьку, маці жыць нялёгка, -
 Хай жа лёгка жывуць дзеці!
 З Новым годам, што крыніцай
 Новай пойдзе ў пераходзе,
 Беларуская зямліца!
 Беларускі наш народзе!

Янка Купала.

Лідзянін Юрый Пацюпа абараніў дысертацыю

У Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. адбылася абарона дысертацыі ўраджэнца Лідчыны Пацюпы Юрыя Віктаравіча "Беларускае народнае вершаванне: узроўні, метрыка, рытміка, строфіка" на атрыманне ступені кандыдата філалагічных навук (спецыяльнасць фалькларыстыка).

Супер! Шчыра віншам. Хай цяпер у ВАКу ўсё пройдзе хутка і лёгка!

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Кут. Куцця. Покуць. Кутнік. Пакута

Кут уяўляе сабой геаметрычную фігуру, утвораную зломом простае лініі. Вугал - гэта тое самае. Розніца паміж вуглом і кутом тая, што назіральнік да вугла, меншага за 180 град. знаходзіцца знадворку, а да кута - знутры. Геаметрычная фігура з трыма вугламі можа з аднолькавым правам называцца і **трохкутнікам**, і **трохвугольнікам**. Усе залежыць ад таго, дзе сябе бачыць назіральнік. Для беларуса больш прыймальнае слова **трохкутнік**. Бо яму прасцей уявіць сябе, нават падсведама, унутры, чым знадворку ўсіх вуглоў.

Беларускія патрыёты ад матэматыкі доўга змагаліся, каб у бела-рускай матэматычнай тэрміналогіі замяніць слова **трохвугольнік** на слова **трохкутнік**, хаця і так, і так правільна. Хіба што ў слове **трохкутнік** менш літар.

Тут да месца будзе дадаць, што і па часе ўзнікнення слова **кут** больш старажытнае, чым **вугал**. Гэтае слова мы бачым яшчэ ў санскрыце. Ёсць там словы **hima-kuta** - *снежная вяршыня*. **Kuta** - тут *вяршыня*, а любая гара здалёк падобная на востры кут ці вугал. Ёсць у санскрыце і слова **dhanya-kuta**, што абазначае *свіран для збожжжа*. Ад гэтага слова нам засталася слова **катух** - адгароджаная частка таго самага свірана.

У расейцаў няма выбару. У іх нашым *куту* і *вуглу* адпавядае ўсяго толькі слова *угол*. У рускай мове мы маем і *угол улиц*, а вось у беларускай мове гэтаму тэрміну адпавядае *рог вуліц*. Ну і хто там нешта кажа пра беднасць беларускай мовы?

Хата знадворку мае **чатыры вутлы**, а ўнутры мае **чатыры куты**. Месца ў адным з куткоў, у якім ёсць абразы і ля якога стаіць стол, называецца **покуццю**. Гэта самае ганаровае месца ў хаце. На покуці саджаюць самага ганаровага гасця. Калі гасцей няма, на покуць сядзе гаспадар.

На покуць у вечар перад Калядамі ставяць гаршчок з **куццёй**. **Куцця** - гэта звычайна каша з тоўчаных (ні ў якім разе не сечаных) ячменных круп. Зрэдку бывае з пшанічных. Цяперашнія гаспадыні моцна ў этнаграфію не ўдараюцца і могуць прыгатаваць куццю і з грэчкі, і з проса, і з рысу. Такой бяды. **Куцця** бярэ назву ад гэтага ганаровага становішча ў **куце**, на **покуці**. А ўжо ад **куці**, што ў гаршчку, бярэ назву і апошні вечар перад Клядамі-**куцця**. Па аналогіі з гэтай куццёй называюць яшчэ вечары перад Новым годам і Трыма Каралямі. Куцця перад Калядамі посная, падаюць толькі посныя стравы. Перад Новым годам куцця скаронная і як найбагацейшая, шчодрая. З-за гэтага яшчэ мае назву "**Шчадрэц**". Перад Трыма

Каралямі куцця зноў посная. На куццю не проста вячэраюць, а "**куцююць**".

Куцююць у Беларусі і католікі і праваслаўныя. Куцююць усюды як бы аднолькава і ў той жа час парознаму. Што ні край - то абычай. Гэта не пра нас, і не пра куццю. Тут што ні вёска - то нешта інакшае. Ды што там вёска - у дзвюх суседніх хатах знойдзеш адрозненні, асабліва цяпер пры багацці самых розных прадуктаў. Гэта некалі ў 60-я гады 20-га стагоддзя, калі прывезлі ў Сейлавічы марожаны хек, то будзе той хек ва ўсіх хатах. Прывезлі селядцы - будуць селядцы, а прывезлі камсу, то будзе камса. І ўсяроўна стравы будуць розніцца. Неад'емным прадуктам на куццю быў мак, то ён быў, мабыць, ува ўсіх. А ўжо з чым і ў якім выглядзе. У Сейлавічах традыцыйна гэта аладачка з макам. У іншых месцах іншыя мучныя вырабы. Верашчака з грыбамі. Магла быць, магла і не быць... Але на куццю на покуці мусяць быць: гаршчок з куццёю, кавалак хлеба, соль, у католікаў каляда (аплатка), свечка, як правіла ў шклянцы з жытам. Калі свечка ў падсвечніку, то недзе тое жыта павінна быць - хоць у каласах, хоць у зерні.

Як ужо адзначалася, па паходжанні слова **кут**, як аднаскладовае, вельмі старажытнае. Яно мае шмат пераносных значэнняў. На Беларусі на карэнныя зубы могуць сказаць: "**Кутнія зубы**". Кватарант, які здымаў **куток** або **закуток**, называўся некалі **кутнік**. Тут **куток** у сэнсе жытло.

"*Мой родны кут, як ты мне мілы*", - піша Якуб Колас і разумее пад словам **кут** слова **край**, сваю старонку.

Наступныя словы, якія выходзяць са слова **кут** - гэта **пакутнік** і **пакута**. Першаснае значэнне слова **пакутнік** - чалавек, які не мае свайго жытла і туляецца на чужых **кутках**, або чалавек, які туляецца па чужых краях. Гэтае тулянне - сапраўднае **пакута**. Пазней слова **пакута** займела шмат іншых сэнсаў: **мука**, **цяпленне** і г.д. Але першая і найбольшая пакута для чалавека - страціць свой дом і свой край. Беларусы на чужыне, нават калі жывуць добра, усяроўна **пакутуюць**. Адвечная цяга дадому не пераадольваецца і не замазваецца нічым.

КРАЯЗНАЎЧЫ КАЛЯНДАР ЛІДЧЫНЫ НА 2025 ГОД

Лідская зямля мае сваю слаўную і даўнюю гісторыю. Стагоддзямі насылялі наш край працавіттыя, высакародныя, багатыя на мастацкія таленты людзі, якія зрабілі свой унёсак у развіццё гаспадаркі, навукі, культуры і мастацтва Лідчыны.

Гэты краязнаўчы каляндар змяшчае юбілейныя даты 2025 года і кароткія звесткі пра вядомых людзей і падзеі гісторыі Лідчыны. Спадзяёмся, што наша выданне будзе карысным для шырокага кола чытачоў, краязнаўцаў, бібліятэкараў.

750 гадоў з дня нараджэння Гедыміна (каля 1275 - 1341 гг.) Вялікага князя Вялікага Княства Літоўскага, заснавальніка Лідскага замка.

610 гадоў (ліпень 1415 г.) першай згадцы пра Мыто (Лідскі р-н).

575 гадоў таму назад (1450 г.) пачата будаўніцтва касцёлаў у Крупе (Крупаве) і Новай Ваверцы (Дылеве) Лідскага павета.

565 гадоў (1460 г.) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Крупава. Згадваецца, як вёска і маёнтак Крупа (Крупя), шляхецкая ўласнасць.

545 год з дня нараджэння Юрыя Радзівіла (каля 1480 - 1541 гг.). Дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ. Меў маёнткі ў Ашмянскім, Гарадзенскім паветах, у Жырмунах, Дакудаве, Сяльцы і Збянах Лідскага павета.

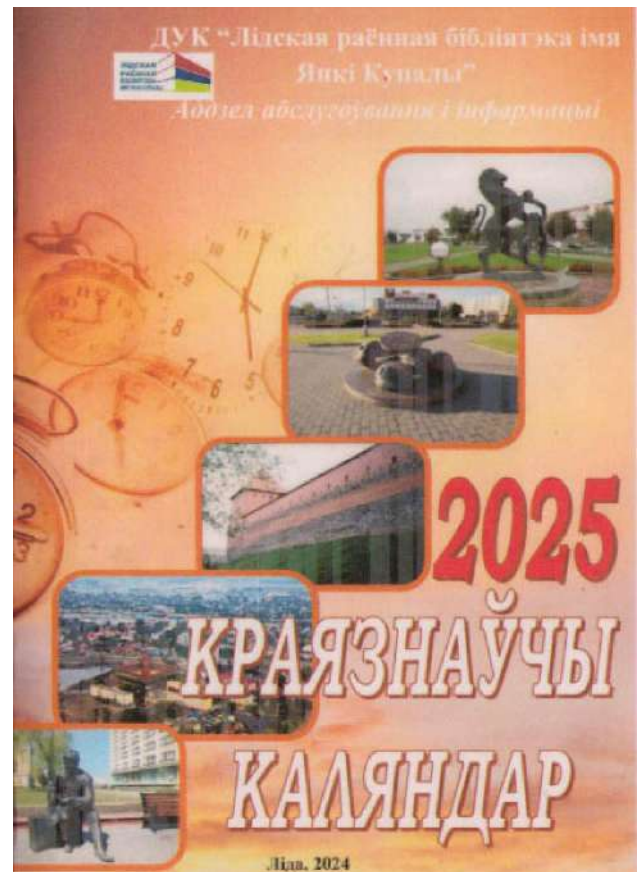
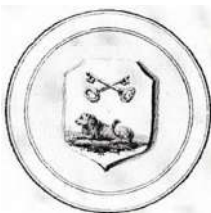
530 гадоў (1495 г.) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Голдава. Згадваецца, як двор Оўдава (Олдава).

500 гадоў (1525 г.) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Сялец (Ганчарскі с/с). Згадваецца як маёнтак Ю.М. Радзівіла ў Лідскім павеце Наваградскага ваяводства.

505 гадоў (1520 г.) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Дворышча.

455 гадоў таму (1570 г.) Ваверка Лідскага павета атрымала статус мястэчка.

435 гадоў таму, 17 верасня 1590 г. прывілеем караля і Вялікага князя Жыгімонта III Вазы г. Ліда было нададзена Магдэбурскае права і гарадская пячатка з ільвом і двума перакрываванымі ключамі (сучасны герб г. Ліды).

Краязнаўчы каляндар Лідчыны на 2025 год / ДУК "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы"; Аддзел абслугоўвання і інфармацыі / [склад. Г.Р. Курбыка, рэдактары А.А. Быстрыцкая]. - Ліда : ДУК "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы"; Аддзел бібліятэчнага маркетынгу, 2024. - 16 с.

355 гадоў таму (1670 г.) кароль і Вялікі князь Міхал Вішнявецкі сваім прывілеем пацвердзіў Лідзе Магдэбурскае права.

290 гадоў таму (1745 г.) адкрыта школа піяраў у Лідзе.

260 гадоў (1765) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Гарні. Згадваецца, як вёска, цэнтр "дзяржавы" ў Лідскай эканоміі.

255 гадоў таму (1770 г.) пабудаваны Лідскі Крыжаўзвіжанскі касцёл па праекце архітэктара І.К. Глаўбіца.

230 гадоў таму (14 снежня 1795 г.) Лідчына ўключана ў склад Расійскай імперыі. Начальнікам Лідскага павета прызна-

чаны секунд-маёр расійскіх войскаў Карл Мейр.

230 гадоў (1795 г.) назад у вёсцы Голдава Лідскага павета пабудавана Царква Раства Прасвятой Багародзіцы (драўляная).

235 гадоў назад (1790, Лідскі павет - 1878) нарадзілася графіня Сафія дэ Шаузэль-Гуф'е (у дзвявоцстве Тызенгаўз) - фрэйліна дзвюх рускіх імператрыц, аўтарка шэрагу гістарычных раманнаў, мемуарыстка. Пакінула каштоўныя ўспаміны пра часы праўлення Александра I, вайну 1812 года і інш.

215 гадоў таму (канец 1810 г.) пабудавана Крыжаўзвіжанская царка ў Бабрах Лідскага павета.

185 гадоў з дня нараджэння Дамбавецкага Аляксандра Станіслававіча (1840-1914 гг.), уладальніка маёнтка Бердаўка (1864 - 1914 гг.) (пабудаванне Бердаўскага палаца, заснаванне парка), краязнаўца, ганаровага судзі Лідскага павета.

170 гадоў з дня нараджэння Столе Юліюша (1855 - 1927 гг.), уладальніка аднаго з буйнейшых у Еўропе шклянога завода "Нёман" у г. Бярозаўка. Пахаваны ў Бярозаўцы.

165 гадоў з дня нараджэння Вільгельма Краеўскага (1860 - 1905 гг.), аднаго з заснавальнікаў шкляной вытворчасці на Лідчыне.

165 гадоў (1860 г.) з часу першага вядомага пісьмовага ўпамінання вёскі Жырмуны. Згадваецца як сяло ў Лідскім павеце. З 1861 года цэнтр Жырмунскай воласці Лідскага павета.

160 гадоў таму (восень 1865 г.) у Дакудаве была адчынена народная навучальня.

160 гадоў назад (1865 г.) у вёсцы Дакудава Лідскага павету пабудавана Царква Раства Прасвятой Багародзіцы (драўляная), 1867 (мураваная).

160 гадоў назад (1865 г.) у вёсцы Мыто Лідскага павета пабудавана Царква Раства Прасвятой Багародзіцы (драўляная), 1866 (мураваная).

150 гадоў таму (1875 г.) пабудавана і асвечана ў імя Святога Георгія царква на Лідскіх праваслаўных могілках на сродкі, ахвяраваныя аднадворцам Антонам Васнеўскім.

150 гадоў (1875 г.) назад адкрылася Першая гута (шкляная майстэрня) каля Бярозаўкі.

145 гадоў таму назад (восень 1880 г.) святар Сяргей Шостаў наладзіў у Радзівонішках Лідскага раёна царкоўна-прыходскую школу.

135 гадоў таму (восень 1890 г.) адкрыты школы пісьменства ў Баярах Смалоцкіх, Вангах і Лазянах, а таксама царкоўна-прыходская школа ў Баярах Лідскага павета.

125 гадоў таму (канец 1900 г.) адкрыты школы

пісьменства ў Баневічах, Жучках, Мінойтах, Навасадах і Заполлі Лідскага павета.

120 гадоў назад (1905 г.) выйшла першая кніга па гісторыі нашага горада. (Шимелевич, М. Город Лида и Лидский замок: исторический очерк. Вильна: Типография "Русский Починь", 1905).

120 гадоў назад пабудаваны Касцёл Святога Міхаіла Арханёла у вёсцы Белуграда. Храм уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

115 гадоў таму (1910 г.) Лідская жаночая навучальня пераўтворана ў Лідскую жаночую гімназію імя М. Навіцкай.

115 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Мікалаевіча Ігнатава (1910-1944). У гады Вялікай Айчыннай вайны адзін з кіраўнікоў патрыятычнай падпольнай групы. 23 чэрвеня 1944 года расстраляны. Пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені. Яго імя носіць адна з вуліц нашага горада.

115 гадоў з дня нараджэння Драгуна Юльяна Баляслававіча (1910-1973). У гады Вялікай Айчыннай вайны прымаў актыўны ўдзел у арганізацыі партызанскага атрада імя Чкалава. У 1944-1949 гг. - галоўны рэдактар газеты "Уперад". Ганаровы грамадзянін горада Ліды.

110 гадоў таму (восень 1915 г.) Алаіза Пашкевіч (Цётка) адкрыла ў Лідзе першую беларускую школу.

110 гадоў з дня нараджэння Гладышава Яфрэма Іванавіча (1915 г., Бабруйскі р-н - чэрвень 1941 г.), першага старшыні Лідскага гарвыканкама (люты 1940 - чэрвень 1941). Адным з першых уключыўся ў стаханавіцкі рух, усесаюзны рэкардмен па распілоўцы лесу. Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР першага склікання.

105 гадоў з дня нараджэння Кліменкі Паўла Іванавіча (1920-1941), лейтэнанта войск НКВД, загінуў у першыя дні вайны на Лідчыне, здзейсніў подзвіг, падобны да подзвігу героя бессмяротнай паэмы А.Твардоўскага "Васілій Теркин".

100 гадоў з дня нараджэння Клімко Аляксандра Аляксандравіча (1925-1944). У гады Вялікай Айчыннай вайны адзін з арганізатараў патрыятычнай падпольнай групы. 3 траўня 1944 года расстраляны нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені. Яго імя носіць адна з вуліц нашага горада.

100 гадоў з дня нараджэння Качана Анатоля Гаўрылавіча (1925-1944). У гады Вялікай Айчыннай вайны актыўны ўдзельнік патрыятычнай падпольнай групы. 3 траўня 1944 года расстраляны нямецка-фашысцкімі

захопнікамі. Пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені. Яго імя носіць адна з вуліц нашага горада.

100 гадоў з дня нараджэння Халявінскага Леаніда Фёдаравіча (1925-1943). У гады Вялікай Айчыннай вайны актыўны удзельнік партызанскай падпольнай групы. Пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені. Яго імя носіць адна з вуліц нашага горада.

85 гадоў назад (1940 г.) Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР утвораны Лідскі раён у складзе Баранавіцкай вобласці.

85 гадоў таму назад (студзень 1940 г.) у Лідзе адкрыты педнавуцальня і музычная навучальня.

85 гадоў назад Ліду наведаў народны паэт Беларусі Янка Купала (сакавік 1940 г.). З ім прыехалі Зэлік Аксельрод, Пятро Глебка, Алесь Кучар. У Лідзе да іх далучыліся Валянцін Таўлай, Ніна Тарас, Анатоль Іверс, Пятрусь Граніт.

85 гадоў таму пры гарадской бібліятэцы адкрылася дзіцячая бібліятэка (чэрвень 1940 г.).

85 гадоў - 1940 год - падрыхтоўка да выбараў у Савет Нацыянальнасцей СССР. Кандыдат ад Ліды Сяргей Прытыцкі. Ад Слабадской выбарчай акругі № 306 у Вярхоўны Савет БССР вылучаны Янка Купала.

80 гадоў таму (5 жніўня 1945 г.) гарадской бібліятэцы прысвоена імя Янкі Купалы.

70 год таму (восень 1955 г.) у Лідзе адкрыта дзіцячая музычная школа.

60 гадоў таму (10 траўня 1965 г.) Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР пасмяротна ордэнам Айчыннай вайны I ступені ўзнагароджаны М. Ігнаў, А. Клімко, М. Кастраміна, М. Наказных, А. Качан, Л. Халявінскі, Л. Кудлачоў.

60 год таму (1965 г.) быў устаноўлены помнік-абеліск на месцы растрэлу яўрэяў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

55 гадоў таму назад (1960 г.) міністр абароннай прамысловасці выдаў загад аб пачатку будаўніцтва ў Лідзе завода "Оптык".

55 год таму (канец 1970 г.) званне Народнага калектыву прысвоена ансамблю "Лідчанка" гарадскога Дома культуры.

45 гадоў таму назад г. Ліда (1980 г.) ўзнагароджаны ордэнам "Знак Пашаны" і Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

40 год таму (1985 г.) пры Бердаўскім ДК быў заснаваны сямейны ансамбль Парфенчыкаў.

35 гадоў таму назад пастановай Савета Міністраў БССР № 48 ад 5 сакавіка 1990 года быў створаны заказнік

рэспубліканскага значэння "Дакудаўскі" для захавання месцаў масавага вырастання журавін і стабілізацыі гідралагічнага рэжыму верхавога балота.

35 гадоў таму назад (1980 г.) пачала выходзіць газета "Наша слова".

30 гадоў таму назад (1995 г.) г.п. Бярозаўка Лідскага раёна нададзены статус горада.

30 гадоў назад (1995 г.) створаны ансамбль песні і танца "Талака", што дзейнічае на базе Лідскіх электрычных сетак.

25 гадоў таму (2000 г.) пачаў выдавацца літаратурна-мастацкі часопіс "Ад лідскіх муроў".

20 гадоў назад (17-18 верасня 2005 г.) у Лідзе прайшоў першы Міжнародны рыцарскі турнір "Замак Гедыміна"; з 2007 года "Меч Лідскага Замка".

15 гадоў таму (3 снежня 2010 г.) закладзены першы камень у фундамент Лідскага завода гарачай ацынкоўкі металаў у раёне в. Даліна.

15 гадоў назад (2010 г.) у Лідзе пабудаваны касцёл Святой сям'і.

15 гадоў назад (2010 г.) у Лідзе прайшлі рэспубліканскія Дажынкi, якія змянілі горад.

10 гадоў назад (2015 г.) у Лідзе насупраць раённага Палаца культуры адкрыты памятны знак у гонар герояў-авіятараў.

5 гадоў назад (2020 г.) Ліда стала культурнай сталіцай Беларусі.

ЛІДСКІЯ ЮБІЛЯРЫ 2025 ГОДА

СТУДЗЕНЬ

1 - 80 гадоў з дня нараджэння Валерыя Чарапіцы (1945 г., г. Ліда), кандыдата гістарычных навук, прафесара Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы.

6 - 70 гадоў з дня нараджэння Станіслава Станіслававіча Смольскага (1955 г., в. Хадзюкі Лідскага раёна), першага намесніка начальніка ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь.

10 - 100 гадоў з дня нараджэння Рыгора Філатавіча Фамічова (1925 г., в. Рунцава Курскай вобл. - 1978 г.) - першы сакратар Лідскага гаркама КПБ (люты 1961 г. - студзень 1968 г.). Пры Фамічове Р.Ф. ў Лідзе пабудаваны Лакафарбавы завод (1963-1968 гг.), рэканструяваны аўтарэмзавод (1962-1965 гг.), хлебакамбінат, мясакамбінат, уведзены ў эксплуатацыю новыя цэхі і ўчасткі на абутковай фабрыцы, заводзе электравырабаў, на "Лідсельмашы", камбінаце харчканцэнтратаў. Пабудавана сярэдняя школа

№ 11, кінатэатр "Юбілейны", адкрыты планетарый і Лідскі індустрыяльны тэхнікум, насыпаны Курган Бессмяроцця.

14 - 90 гадоў з дня нараджэння Івана Іосіфавіча Сяржынскага (1935 г.), беларускага эканаміста, кандадата эканамічных навук. Жыў на Лідчыне з дзяцінства да 1953 г., вучыўся ў сярэдняй школе № 3, Лідскім педвучылішчы.

ЛЮТЫ

2 - 70 гадоў з дня нараджэння Ірыны Сямёнаўны Бараздзіной (1955 - 2019 гг., г. Ліда), настаўнічала ў школах города Ліды. Аўтар кніг "Из соли, сахара и перца" і "Живу по чувствам".

3 - 105 гадоў з дня нараджэння Дзмітрыя Іванавіча Жабінскага (1920 - 1945). Штурман 75-га гвардзейскага штурмавога авіяцыйнага палка 1-й гвардзейскай штурмавой авіяцыйнай дывізіі, 8-й Павеатранай арміі, 4-га Украінскага фронту. Герой Савецкага Саюза. (1944). Вызваліў Ліду ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

8 - 75 гадоў з дня нараджэння Віктара Мітрафанавіча Бачарова (1950 г., г. Краснаярск - 2004 г.), дырэктара сярэдняй школы № 13, паэта, празаіка, самадзейнага кампазітара, педагога.

19 - 100 гадоў з дня нараджэння Івана Міхайлавіча Саўко (1925 г., в. Падкасоўе Наваградскага раёна - 1998 г.) - самадзейнага паэта. З 1957 г. жыў і працаваў на Лідчыне, асноўную частку свайго жыцця аддаў вядомай на Лідчыне гаспадарцы - саўгасу "Тарнова". "Заслужаны работнік сельскай гаспадаркі". Аўтар трох зборнікаў паэзіі.

21 - 110 гадоў з дня нараджэння Фёдара Іларыёнавіча Сіранкова (1915 - 1985гг.). Інвалід Вялікай Айчыннай вайны, інжынер, прараб у розных будаўнічых арганізацыях. У часопісе "Север" у № 4-5 за 1977 г. была апублікавана яго дакументальная аповесць "У балотах Сінявіна" - пра спробу прарыву блакады Ленінграда ў верасні 1942 г.

САКАВІК

2 - 70 гадоў з дня нараджэння Анатоля Леанідавіча Крупы (1955 г., в. Мастоўяны Лідскага раёна), педагога, краязнаўца, музеязнаўца, дырэктара Бердаўскай сярэдняй школы. Аўтар кнігі "Пакінуць след на зямлі".

17 - 90 гадоў з дня нараджэння Таццяны Іванаўны Сямёнавай (1935 г.). Працавала ў дашкольных установах города Ліды. Аўтар кніг "Осенний вальс" і "Позвала судьба в дорогу".

25 - 55 гадоў з дня нара-

джэння Парфірыя, епіскапа Лідскага і Смаргонскага (Алег Сцяпанавіч Прэднюк).

КРАСАВІК

13 - 60 гадоў з дня нараджэння Юрыя Лысага (1965 г., г. Ліда), беларускага вучонага ў галіне кардыялогіі, кандыдата медыцынскіх навук.

ТРАВЕНЬ

1 - 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Парфірэвіча Дронава (1930 г.), ветэран ракетных войск, палкоўнік ў адстаўцы, мае ўзнагароды. Аўтар кніг "Не ведаю покоя", "Любовь - мой плен и вдохновение" і інш.

9 - 90 гадоў з дня нараджэння Аляксея Аляксандравіча Бурдуна (1935 г., в. Збляны Лідскага раёна), беларускага матэматыка, кандыдата фізіка-матэматычных навук.

10 - 40 гадоў з дня нараджэння Аляксея Аляксандравіча Сымановіча (1985, г. Ліда), настаўніка рускай мовы і літаратуры гімназіі № 1 г. Ліды. Магістр літаратуразнаўства. Настаўнік года 2014.

11 - 70 гадоў з дня нараджэння Віктара Аляксандравіча Праўдзіна (1955 г., г. Ліда). Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар кніг "Візіцёр з поўначы", "Эксгумацыя", "Шлях да Галгофы" і іншых. Лаўрэат нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі (2021 г.)

ЧЭРВЕНЬ

1 - 65 гадоў з дня нараджэння Інэсы Генадзьеўны Белуш (1960, Дзятлаўскі раён), старшыня Лідскага раённага Савета дэпутатаў.

3 - 160 гадоў з дня нараджэння Марыі Канстанцінаўны Навіцкай (у дзявоцтве Снітко, 1865 - (?)). Заснавальніца Лідскай жаночай гімназіі.

8 - 80 гадоў з дня нараджэння Валерыя Васільевіча Сліўкіна (1945 г., г. Ліда), кандыдата географічных навук.

12 - 75 гадоў з дня нараджэння Франца Вісманта (1950 г., г. Ліда), беларускага вучонага ў галіне фізіялогіі, доктара медыцынскіх навук, прафесара.

24 - 95 гадоў з дня нараджэння Леаніда Хітруна (1930 г., в. Навіцкія-2 Лідскага раёна), дзяржаўнага і гаспадарчага дзеяча СССР (міністр СССР, член ЦК КПСС, народны дэпутат СССР).

ЛПЕНЬ

23 - 65 гадоў з дня нараджэння Наталлі Пятроўны Баранавай (Галаватай) (1950 г., г. Ліда), доктара педагогічных навук, рэктара Дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

29 - 80 гадоў з дня нараджэння Пятра Пятровіча Лабана (1945 г., в. Навапрудцы Лідскага раёна), дырэктара Лідскіх электрасетак, камандзіра аддзела беларускіх энергетыкаў па ліквідацыі наступстваў землятруса ў Спітаку (Арменія). Ганаровы грамадзянін г. Ліды.

ЖНІВЕНЬ

6 - 310 гадоў з дня нараджэння Мацея Догеля (1715 г., в. Гембулы Лідскага павета - 1760 г.), гісторыка, правазнаўца, педагога.

16 - 105 гадоў з дня нараджэння Бяды Леаніда Ігнатавіча (1920 - 1976 гг.), ваеннага дзеяча, генерал-лейтэнанта авіяцыі, заслужанага ваеннага лётчыка СССР, двойчы Героя Савецкага Саюза (1944 г., 1945 г.). Удзельнік вызвалення горада Ліды ў Вялікую Айчынную вайну. Яго імя носіць вуліца горада Ліды і Менска. Ганаровы грамадзянін горада Ліды.

ВЕРАСЕНЬ

2 - 75 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Якаўлевіча Дзвілянскага (1950 г., Ліда - 2010 г.), беларускага і яўрэйскага музычнага педагога, кампазітара, кандыдата мастацтвазнаўства.

12 - 125 гадоў з дня нараджэння Аслікоўскага Мікалая Сяргеевіча (1900 - 1971 гг.), ваеннага дзеяча, генерал-лейтэнанта, удзельніка грамадзянскай вайны, вызвалення Беларусі (у т.л. горада Ліды) у Вялікую Айчынную вайну. Герой Савецкага Саюза. Ганаровы грамадзянін горада Ліды.

15 - 95 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Уладзіміравіча Богуша (1930 г., Карэліцкі р-н), журналіста, краязнаўца, рэдактара лідскай газеты "Уперад" у 1963-1969 гг.

КАСТРЫЧНІК

5 - 70 гадоў з дня нараджэння Валянціна Лучко (1955 г., в. Карнілкі Лідскага раёна), беларускага біёлага, кандыдата біялагічных навук.

10 - 100 гадоў з дня нараджэння Балгарына Сяргея

Іванавіча (1925 - 2002 гг.). Удзельнічаў у вызваленні горада Ліды ў час Вялікай Айчынай вайны. Герой Савецкага Саюза. Ганаровы грамадзянін горада Ліды. Каля вёскі Парачаны Лідскага раёна ўсталявана стэла ў гонар подзвігу, які ён здзейсніў.

10 - 85 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Тарасава (1940 г.), беларускага пісьменніка. У другой палове 60-х гадоў працаваў на шклозаводзе "Нёман" (г. Бярозаўка).

25 - 75 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Іосіфавіча Ласмінскага (1950 г., г. Ліда), журналіста, краязнаўца, фотамастака, кіраваў народным фотаклубам "Гродна" і ДУ "Тэлерадыёвяшчальны канал "Гродна-плюс".

26 - 55 гадоў з дня нараджэння Андрэя Аляксеевіча Асташова (1970, г. Ліда) - мастак, скульптар, член Беларускага саюза мастакоў, працуе ў камені і бронзе, займаецца малюнкам і графікай, аўтар мастацкіх плакатаў і буклетаў.

ЛІСТАПАД

23 - 120 гадоў з дня нараджэння Кажамякіна Аляксандра Уладзіміравіча (1905 - 1996 гг.). Удзельнік Вялікай Айчынай вайны, вызваляў Лідчыну. Ганаровы грамадзянін горада Ліды.

СНЕЖАНЬ

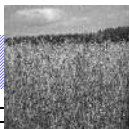
5 - 75 гадоў з дня нараджэння Таццяны Навуменкі (1945 г., г. Ліда), беларускага вучонага ў галіне экалагічнай эпідэміялогіі, кандыдата медыцынскіх навук.

17 - 95 гадоў з дня нараджэння Алесі Бурак (1930 - 2017 г. Ліда) настаўнічала ў школах г. Ліды. Аўтар зборніка вершаў "Прастора дабрыні".

20 - 185 гадоў з дня нараджэння Казіміра Дамінікавіча Альхімовіча (в. Дэмбрава Лідскага пав. - 1916 г.), беларускага жывапісца, графіка, дэкаратара, аўтара жывапісных і пластычных работ для касцёлаў.

25 - 85 гадоў з дня нараджэння Івана Іванавіча Багдзевіча (1940 г., г. Ліда), беларускага вучонага ў галіне біятэхналогіі сельскагаспадарчых жывёл, члена-карэспандэнта Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі.

Дарослыя дзецям

Падвядзены вынікі VI рэгіянальнага літаратурнага конкурсу імя Веры Навіцкай

18 снежня 2024 года ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылося літаратурнае свята - урачыстае падвядзенне вынікаў і ўзнагароджванне пераможцаў VI адкрытага рэгіянальнага літаратурнага конкурсу імя Веры Навіцкай "Дарослыя - дзецям". Конкурс носіць імя найбуйнейшай лідскай дзіцячай пісьменніцы Веры Навіцкай, якая ўзначальвала "Лідскую прыватную жаночую гімназію Ф.Л. і В.С. Навіцкіх" напачатку XX стагоддзя і напісала шэраг кніг для дзяцей, у тым ліку тэтралогію пра Мусю Старабельскую. Дадзены конкурс ладзіцца ў шосты раз, упершыню ён прайшоў у 2014 годзе, і па-ранейшаму прыцягвае ўвагу аматараў літаратурнай творчасці, садзейнічае раскрыццю новых талентаў, падтрымлівае і заахвочвае паэтаў і празаікаў да напісання твораў для дзяцей.

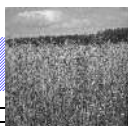
Сёлета ў конкурсе ўзялі ўдзел 10 літаратараў у жанрах: "Паэзія", "Праза", "Драматургія". Усе творы, якія паступілі на конкурс, выдадзены асобным зборнікам, яго можна было набыць тут жа.

Ацэньвала паступіўшыя творы журы ў складзе: Арцём Мартынаў, дырэктар Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы, Алена Быстрыцкая - намеснік дырэктара Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы і Станіслаў Суднік - рэдактар лідскага літаратурнага альманаха "Ад лідскіх муроў". Вяла імпрэзу галоўны бібліяграф біб-

ліятэкі Галіна Курбыка, а ўручаў дыпломы і канверты дырэктар бібліятэкі Арцём Мартынаў.

Першую прэмію атрымаў літаратуразнавец, паэт, пісьменнік і драматург, жыхар горада Слонім Сяргей Чыгрын (конкурс жа рэгіянальны) за дзве п'есы для дзяцей, другую прэмію падзялілі паміж Уладзімірам Васько (апаваданні) і Наталляй Тананушка (замалёўкі з

дзяцінства), трэцяя прэмія дасталася Ірыне Маркевіч (вершы) і Станіславе Белагалавай (вершы).

Усе астатнія, хто прымаў удзел у конкурсе, атрымалі падзячныя падарункі.

Разыначкай гэтай цырымоніі традыцыйна з'яўля-

ецца прадстаўленне рэдкага лідскага выдання, якое рыхтуецца спецыяльна да цырымоніі. Раней гэта былі 1-я і 2-я кніжкі тэатралогіі Веры Навіцкай, чье імя носіць конкурс, кніжачка дзіцячых вершаў Марыі Канапніцкай “Ад вясны да зімы”, фрагмент успамінаў Альжбеты Табенскай “Мы

так хацелі вучыцца”. Сёлета адбылася прэзентацыя кніжачкі вершаў Камілы Юрэвіч з Нарбугаў "Калядкі Камілы Нарбут для кузінак і сябровак на 1852 год", у якой змешчаны 25 вершаў Камілы Нарбут у перакладзе Станіслава Судніка. Па пэўных прычынах гэтыя кніжкі выдаюцца невялікім накладам, але ў Лідзе іх можна знайсці ў бібліятэцы і ДOME Таўлая, ёсць яны ў Нацыянальнай бібліятэцы. Сёлетняя кніжачка разаслана ва ўсе асноўныя бібліятэкі згодна з лістом рассылкі.

Прэмія імя Веры Навіцкай на сёння - як падаецца, адзіная літаратурная прэмія, якая афіцыйна ўручаецца ў Гарадзенскай вобласці. Хаця, вельмі б хацелася памыліцца.

Літаратурнае жыццё на Лідчыне не затухае і трэба спадзявацца, што ў 2025 годзе, калі Ліда будзе прымаць Дзень пісьменства, яшчэ больш актывізуецца. Сярод іншага ўжо рыхтуецца да выдання кніжачка паэзіі Юрыя Карэйвы, найталенавітайшага лідскага паэта, які заўчасна пайшоў ад нас.

Яраслаў Грынкевіч.

У Германіі Новы год - адно з найлюбімейшых святаў. Немцы святкуюць яго шырока і з размахам: маштабныя гуляння, канцэрты, балі, вечарынкi і застоллі.

Перш, чым мы дазнаемся пра галоўныя традыцыі чароўнага свята ў Германіі, нам давядзецца... пазнаёміцца з Сільвестрам. Менавіта так тут завуць 31 снежня, у гонар Рымскага папы Сільвестра I. Па легендзе гэты свята знішчыў жудаснага змея Левіяфана і выратаваў свет ад злыдня і канца свету.

Сам Новы год у Германіі - дзяржаўнае свята, таму 1 студзеня зачынены крамы і розныя ўстановы.

Для немцаў Новы год - свята шумнае, вясёлае і маштабнае, адзначаюць яны яго з вялікім размахам. Дома жыхары Германіі слухаюць музыку, варожаць, гуляюць у настольныя гульні, а потым абавязкова ідуць шпацыраваць па зіготкіх і прыбраных вуліцах. Маладыя людзі звычайна адзначаюць свята вялікімі кампаніямі ў клубах і барах, людзі старэйшыя - у рэстаранах, у тэатрах, на канцэртах ці на калядных балях.

ПЛЯЦ БРАДЭНБУРГСКІХ ВАРОТ У БЕРЛІНЕ

Галоўнае месца масавых народных гуляў - пляц Брадэнбургскіх варот у Берліне. У навагоднюю ноч на вуліцах горада шматлюдна і шумна: людзі бяруць з сабой ляскоткі, званкі, ляпаўкі і канфетці. Немцы вераць, што такой гучнай і бурнай вяселосцю яны адпужваюць злых духаў і надыходзячы год абавязкова будзе добрым.

НАВАГОДНІ ФЕЕРВЕРК

Роўна апоўначы па ўсёй краіне звоняць званы, і пачынаецца святочны феерверк. Паглядзець гэта маляўнічае відовішча збіраюцца тысячы людзей, а навагодняя кананада не змаўкае на працягу некалькіх гадзін.

СВЯТОЧНАЯ АТМАСФЕРА НА ВУЛІЦАХ

Вуліцы гарадоў Германіі дзівяць пышнасцю і прыгажосцю ўбору. Паўсюль можна ўбачыць вясёлыя калядныя кірмашы і кірмашы, якія адкрываюцца ў лістападзе і працуюць да самых навагодніх свят. Шпацыруючы па прыбраных, зіготкім ад упрыгожванняў і гірлянд вулачкам, можна паспрабаваць розныя пачастункі, купіць сувеніры, паслухаць музыкаў ці паглядзець выступы вулічных артыстаў.

ЯК ПРЫНЯТА СВАТКАВАЦЬ НОВАГО ГОДА У ГЕРМАНІІ

ПАДРЫХТОЎКА ДА НОВАГА ГОДА

Да Новага года немцы пачынаюць рыхтавацца за месяц, часам і раней. Яны загадзя заказваюць столікі ў рэстаранах, купляюць квітки ў тэатры і на розныя мерапрыемствы. Напярэдадні свята абавязкова наводзяць парадак дома. Чысцяць каміны, сцеляць новую пасцельную бялізну, змяняюць абрусы, фіранкі і дастаюць прыгожы посуд: як і ў многіх краінах, у Германіі прынята ўваходзіць у надыходзячы год з усім новым.

Дзед Мароз у Германіі завуць Вайнахтсман. У адной руцэ ён трымае розгі для непаслухмяных дзяцей, а ў другой - мяшок з падарункамі для тых, хто ўвесь год паводзіў сябе добра. У якасці прэзента нямецкія дзеткі звычайна атрымліваюць ласункі, кнігі ці настольныя гульні.

ЯК УПРЫГОЖВАЮЦЬ ДАМЫ Ў ГЕРМАНІІ

Па традыцыі, ёлка ў хаце ставяць яшчэ перад Калядамі. Прыбіраюць зялёную прыгажуню ўсёй сям'ёй, бо ёлка ў Германіі - святое і святочнае дрэва. Упрыгожваюць яе вельмі старанна, вялікай колькасцю цацак, шароў, гірлянд і нават ласункаў.

Жыхары прыватных дамоў высаджваюць ялінку ў двары і ўсталёўваюць калядныя кампазіцыі з лямпачкамі і гірляндамі, каб нямецкі Дзед Мароз - Вайнахтсман - абавязкова заўважыў і не мінуў.

На вокнах можна ўбачыць навагодніх герояў, сняжынку, на падваконнікі ў хатах ставяць падсвечнікі-аркі і іншыя прыгожыя кампазіцыі з яловых галінак, цацак і свечак. Па хаце развешваюць вянкi з чырвонымі стужкамі, фігуркі камінараў, канюшыну ці падковы на поспех. Яшчэ адзін атрыбут навагодняга дэкору - расліна пуансетыя з ярка-чырвоным лісцем, якую рамантычна завуць "Калядная зорка". Такі пышны ўбор стварае незвычайную атмасферу казкі і цудоўны святочны настрой.

НАВАГОДНЯ ТРАДЫЦЫІ І ЗВЫЧАІ

У навагоднюю ноч у немцаў раней было прынята варажыць на будучыню. Для гэтага воск ці свінец расплаўлялі ў лыжцы, а потым хутка акулалі ў халодную ваду. Па абрысах расплаўленага кавалачка спрабавалі адгадаць,

што чакае ў надыходзячым годзе.

У сувязі з высокай небяспекай параў свінцу для арганізма чалавека, яго пры варажбе больш не выкарыстоўваюць.

НАВАГОДНЯ ПАДАРУНКІ Ў ГЕРМАНІІ

Жыхары Германіі абменьваюцца падарункамі не ў самую навагоднюю ноч, а тыднем раней. Цэніцца, калі ўпакоўка выраблена сваімі рукамі і да прэзента прыкладваецца паштоўка з напісанымі ад рукі цёплымі пажаданнямі.

На Новы год прынята дарыць штосьці сімвалічнае: статуэткі, фігуркі канюшыны ці падкову, розныя вырабы ручной працы. Часта дораць фігурку парасяці з марцыпану "на поспех", жывыя кветкі ў гаршках, квітки на розныя мерапрыемствы ці кнігі.

НАВАГОДНЯ ПАЧАСТУНКІ

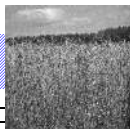
У Германіі ёсць свае традыцыйныя стравы, якія гаспадыні абавязкова падаюць да навагодняга стала. Запечаны карп упрыгожвае стол як знак багацця і поспеху ў надыходзячым годзе, бо луска рыбы так падобная на блісчучыя манеты. Для фінансавага поспеху рыхтуюць і ядуць чачавічную поліўку. Абавязкова ставяць на стол кошчк з яблыкамі і арэхамі. Немцы лічаць, што паспытаць зялёны яблык - значыць спазнаць праўду, а раскалоць арэх - справіцца з магчымымі цяжкасцямі.

Таксама падаюць нарэзкі з сыру і вяндрліны, фандзю, садавіну. Не абходзіцца застолле і без традыцыйных нямецкіх страў - тушанай капусты з баварскімі каўбаскамі і штолена - святочнага кексу, пасыпанага цукровай пудрай. Штолен часта выпякаюць за месяц ці два да Новага года і захоўваюць у прахалодным месцы.

Немцы ўсёй душой любяць Новы год і адзначаюць яго з велізарным задавальненнем. Гэты дзень для іх - сапраўднае свята, калі можна ад душы павесяліцца з сябрамі, роднымі і блізкімі і назапасіцца добрымі эмоцыямі на ўвесь наступны год.

Паводле СМІ.

Новае выданне

"Паланэз" слонімскіх літаратараў

У лідскім выдавецтве "Пружмень" выйшаў з друку слонімскі літаратурны альманах "Паланэз". Гэта ўжо другі выпуск, а першы з'явіўся ажно пяць гадоў таму.

Слонімсчына ва ўсе стагоддзі вызначалася самымі разнастайнымі гістарычнымі падзеямі. Нездарма яе любілі многія пісьменнікі Беларусі і наведвалі гэты цікавы куток.

А яшчэ Слонімсчына была і застаецца багатай на літаратурныя таленты. Прыкладам можа служыць першы выпуск Слонімскага літаратурнага альманаха "Паланэз", які выйшаў з друку ў 2019 годзе. У ім надрукаваны творы літаратараў Слонімсчыны, якія жылі ў мінулых стагоддзях і якія жывуць сёння ў розных кутках свету. Вядома ж, творы ўсіх адразу надрукаваць немагчыма, але сам альманах "Паланэз" дае ўяўленне пра літаратурныя таленты гэтага рэгіёна.

Другі выпуск "Паланэза" сабраў, падрыхтаваў і напісаў прадмову Сяргей Чыгрын. Чытачоў парадзе новымі паэтычнымі радкамі Мікола Канановіч, Зьніч, Ірына Войтка, Таццяна Трафімчык, Святлана Адамовіч, Дар'я Бялькевіч, Алена Руж, Лідзія Шуляк. Чытачы з цікавасцю прачытаюць праявілічныя творы Уладзіміра Ягоўдзіка, Міхаіла Шуляка, Сяргея Васільева і Уладзіміра Цвяткова. Прыгадаў у альманаху Сяргей Чыгрын пра таленавітых і вядомых людзей Слонімсчыны, якія жылі ў XX стагоддзі. Гісторык Сяргей Ёрш адшукаў і падзяліўся з чытачамі архіўнымі знаходкамі пра жыццё і творчасць Язэпа Вількоўшчыка і Сяргея Хмары. Настаўніца Святлана Брайчук цікава распавядае пра гісторыю капліцаў Орды на Слонімсчыне і згадвае пра ўладальнікаў маёнтка Жыровічы.

Са спадчыны слонімкаў альманах друкуе артыкул Аляксандра Місцюкевіча "Гісторыя забытых гасцінцаў" і лексіку вёскі Малая Кракотка Слонімскага раёна, якую пры жыцці сабраў Янка Саламевіч.

Некалі слонімскі паэт Анатоль Іверс напісаў:
Старонка родная мая,

*Ты зноў вясною расцвітаеш.
І салаўіная ў гаях
Да сэрца песня далятае...*

Няхай творы літаратараў са слонімскай зямлі далятаюць да сэрцаў тых людзей, якія цікавяцца мастацкім словам і гісторыяй роднага краю.

Алена КРАЎЦОВА.

Старая новая добрая казка для дзяцей і дарослых

Слонімскі драматычны тэатр прадставіў у вялікай зале Палаца культуры г. Ліды спектакль "Снежная каралева". Спектакль пра тое, што кожны чалавек, павінен прайсці шлях Герды, каб пасталеўшы несці адказнасць не толькі за сваё жыццё і лёс, але навучыцца кахаць, спагадаць і дапамагаць. Галоўная гераіня казкі Герда адпраўляецца ў вандроўку па сусветах, якія ствараюць два чараўнікі, добры і злы. Чараўная зімовая гісторыя са шчаслівым канцом і безумоўным трыумфам каханна прыйшлася па душы маленькім глядачам.

ТК "Культура Лідчыны".

Літаратурна-музычныя зазімкі "Зорка мая непагасная"

19 снежня ў Лідскую раённую бібліятэку імя Янкі Купалы былі запрошаны чытачы бібліятэкі і навучэнцы

Лідскага каледжа, дзе для іх прайшлі святочныя літаратурна-музычныя зазімкі "Зорка мая непагасная", прысвечаныя 120-годдзю слаўтага беларускага паэта-песенніка і музыканта Адама Герасімавіча Русака.

Супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі кніжную выставу "Адам Русак. Жыццё ў песні". Экспазіцыя ўключала каля 40 выданняў і ілюстрацый, якія адлюстроўвалі творчую дзейнасць таленавітага беларускага паэта і музыканта, - зборнікі вершаў, творы для дзяцей, ноты з музычнымі творамі на яго вершы. Паэзія Адама Русака адрозніваецца напеўнасцю, задушэўным лірызмам, мяккім народным гумарам, лёгка кладзецца на музыку. Сёння ў народзе жыве нямала песень, створаных вядомымі кампазітарамі на вершы Адама Герасімавіча. Да мерапрыемства была падрыхтавана мультымедыяная прэзентацыя, якая вылучыла асноўныя біяграфічныя звесткі аб кампазітары, яго жыццёвы і творчы шлях, цікавую гісторыю песні "Бывайце здаровы, жывіце багата". Гучалі творы на вершы Адама Русака аўтарства Ігара Лучанка, Ісака Любана, Юрыя Семянкі: "Мой край", "Дзе ты, зорка мая?", "Не шукай ты мяне", "Песня Марыны". Хораша гучала на беларускай мове песня Уладзіміра Алоўнікава на словы Адама Русака з кінафільма "Вясеннія навальніцы".

Наш кар.

Навагодняя акцыя "Нашы дзеці"

У рамках інклюзіўнага праекта "Лідскі замак для ўсіх і кожнага" была арганізавана дабрачынная навагодняя акцыя "Нашы дзеці" для дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі. Прынялі ўдзел у праекце і акцыі таксама калегі з Дома Валянціна Таўлая.

Для наведвальнікаў у замкавым двары была арганізавана тэатралізаваная экскурсія "Легенды з Лідскай зямелькі ад вешчуна Гедыміна Ліздзейкі", на якой Вандроўнік падзяліўся паданнямі, легендамі і гістарычнымі аповедамі, якімі насычаны старажытны Лідскі замак.

Для дзетак, якія перамяшчаюцца ў інвалідным вазку, быў працяг у Доме Валянціна Таўлая. Для іх працавала тэматычная пляцоўка ад навуковага супрацоўніка Драздовай С. С., на якой дзеткі разам з бацькамі дабавілі фарбаў на эскіз Лідскага замка, даведаліся праз гульні МЭМО пра цікавыя артэфакты замка Гедыміна, а таксама пачулі як гучыць старажытны музычны інструмент варган.

Разам з тым Лідскі замак наведалі Дзед Мароз і Снягурка, якія ўручылі дзеткам салодкія пачастункі.

Наш кар.

Гіпаліт Корвін-Мілеўскі

Успаміны пра семдзесят гадоў (1855-1925)*

*Кніга другая. Грамадскае і палітычнае жыццё
(Скарочаны пераклад)*

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Гэтая "капітуляцыя 11 лістапада 1908 г." з боку пані, якая была непараўнальна вышэй мяне ў генеалагічным і свецкім сэнсах, мяне трошкі здзівіла, але я прыняў прапанову.

Хаця гэтая пані ўжо згадвалася, але яна заслугоўвае асобнага нарысу як адна з вяршыняў тагачаснага польскага свету.

Клемянціна з Патоцкіх, ардынатаравы Янава Тышкевічава (1856-1920), малодшая дачка былога аўстрыйскага прэм'ера, а потым намесніка Галіцыі Альфрэда Патоцкага і адзінай дачкі княгіні Сангушкі, сястра знакамітых Рамана на Ланцуце і Юзафа на Антаніях Патоцкіх і таксама пані Юліі Браніцкай (жонкі Уладзіслава Браніцкага). Клемянціну з Патоцкіх яшчэ да яе шлюбу ведалі ў Еўропе з-за становішча ў свеце і па-сапраўднаму скульптурнай прыгажосці (хоць і без жаночага шарму). Ведалі, дзякуючы карціне знакамітага венскага жывапісца Макарта "Уезд Карла V у Антверпен", якая зрабіла фурор на Парыжскай выставе - мастак змясціў яе ў касцюме Евы на перэднім плане. Да таго ж, выключна заможная як сама, гэтак і па мужу, ардынатава Клемянціна належала да шэрагу тых, тады распаўсюджаных у Еўропе велікасвецкіх дам, якія з калыскі выраслі ў перакананні, што ўсе правільны і прынцыпы, а нават і свецкая ветлівасць, былі патрэбны арыстакратам другога гатунку, але не ім. Неадукаваная але непараўнальна дзёрзкая, яна была т. з. дзіцём прыроды. Адзінай сілай, якая ёй кіравала, былі інстынкты. Як блізкі сябар дзяцінства яе мужа я быў першым госцем у Біржах адразу пасля іхняга вяселля і адразу стаў жаданым госцем гэтага дома. Але яе адварочвала ад мяне тое, што яна адчувала ўва мне цэнзара, а прыцягвала яе мая шчырасць, якую я даводзіў да дзёрзкасці.

Натуральна, маючы мужа-сібарыта, якому ўсё было "да зоркі", ужо праз некалькі гадоў яна задавала тон у Вільні, і яе гасцеўня стала больш вясёлым, чым узорным асяроддзем. Пакуль я быў кавалерам, мне было ўсяроўна. Але калі я заручыўся з зусім нявопытнай дзяўчынай, у мяне з'явілася жаданне засцерагчы свой дом ад небяспечнага ўплыву і прыкладу свецкай льюіцы. Але да

шчыльных адносін прымушала тое, што адна з гэтых паняў была швагеркай, а другая блізкай сваячкай с. п. Уладзіслава Браніцкага. На шчасце, "льюіца" сама выратвала мяне ад праблем.

Калі паміж заручынамі і вяселлем я паехаў у Парыж, каб выбраць шлюбныя падарункі і мэблю, дык адразу зайшоў да знаўцы гэтай справы с. п. Яна Тышкевіча. Спаткаў яго на сходах, ён збіраўся на скачкі, у якіх прымаў удзел яго конь. Але схапіў мяне за руку і амаль што гвалтам пацягнуў да сваёй жонкі, бо быў упэўнены, што яна будзе рада мяне бачыць. Пасля сыходу мужа і добрага сняданку, які яна разбавіла сваімі жартамі, цэнзар стаў непажаданы. Не задумваючыся, яна схавалася і загадала перадаць мне, што "хварэе". У перадпакоі ляжалі з паўтузіна цыліндраў і паліто, за дзвярыма можна было пачуць вясёлыя галасы і смех некалькіх гасцей. Я пайшоў ад яе рады, што старыя адносіны цалкам перакрэслены. На другі дзень атрымаў запрашэнне на сняданак і суха адказаў на візітнай карце: "Дзякуй і прабачце".

[...]

Але дамова з ёй не прынесла мне нічога добрага. Я думаў, што калі пацверджу пані ганаровай старшыні свае абяцанні часоў "Кур'ера", дык на гэтым усё скончыцца. А пані Клемянціна разумела справу зусім па-іншаму, яна не сумнявалася ў тым, што я не адмоўлюся ад ранейшага абяцання і не паеду да яе, каб толькі яго пацвердзіць. Даць грошы на тэатр - гэта адно, і да гэтага яна была падрыхтаваная, а пабудаваць тэатр з усёй арганізацыйнай працай, апекай, кантролем і г. д. - гэта іншае, і менавіта гэтую ролю яна мне ласкава даручыла. Як "дзіця прыроды" і жанчына, яна ў той ступені мела нада мной перавагу ў хітрасці, якую маюць экватарыяльныя негры ці эскімосы над прыехаўшымі да іх навукоўцамі, ці звычайныя хатнія гаспадыні над мужамі-прафесарамі. Усе яны не аналізуюць людзей, не параўноўваюць іх паміж сабой, не займаюцца інтэлектуальнымі гульнямі, а пазнаюць характары людзей "па паху". Мая спакусіцельніца адразу пачала з нядаўніх кракаўскіх расказаў пра Антэя, старога каня і хамут. Сказала пра святую службу

* Пераклад Леаніда Лаўрэша паводле: *Korwin-Milewski Hipolit. Siedemdziesiąt lat wspomnień (1855-1925). Poznań, 1930.*

дзеля народа і яго бацькоў Падэрэўскага і Дмоўскага і г.д., расказвала пра сваю вялікую ахвяру і ў рэшце-рэшт перамагла мяне.

Назаўтра ў пані Клемянціны сабралася каля 20 чалавек, на якіх можна было разлічваць. Дзельнага Юзафа Мантвіла сярод нас не было, да таго часу ён раптоўна памёр.

Калі было вырашана сумеснымі намаганнямі пабудаваць тэатр, пані Клемянціна заявіла, што ўнясе 10000 рублёў, яе брат Юзаф Патоцкі і швагер Уладзіслаў Браніцкі яшчэ 2000, разам 12000. Мае 20000. Неспадзявана, чалавек высокай рэпутацыі, стары сябар майго бацькі і ўладальнік друкарні Фелікс Завадскі разам з мала каму вядомым панам Рудзевічам, са сваіх сціпрых грошай ахвяравалі 10000 рублёў. Некалькі іншых асоб абяцалі не менш за 1000. Такім чынам ад пачатку было каля 50 000. Па прыкладзе новапабудаванага тэатра ў Калішы я ведаў, што кошт не надта прэтэнцыёзнага будынка будзе больш за 150000 рублёў. Покуль добра, але гаворка ішла пра арганізацыйна-прававую форму таварыства.

Першай ідэяй было заснаваць звычайнае акцыянернае таварыства з капіталам у 150000 рублёў і прывабіць на свой бок патрыятычных віленскіх месцічаў. Дзякуючы сваёй антыбанкаўскай кампаніі я добра ведаў правыя ўмовы і ўнутраныя парадкі такіх таварыстваў і таму рашуча выказаўся супраць.

[...]

Мае меркаванні былі прыняты, і адвакат Малінскі (?) узяў на сябе зацвердзіць у сталіцы прапанаваны статут. На пачатак вясны была прызначана новыя, вызначальная сустрэча. Пані Клемянціна паехала ў Парыж, неўзабаве туды паехаў і я.

[...]

Пан Малінскі прадставіў нам нібы новы статут, у якім не былі ўлічаны мае заўвагі.

[...]

Я казаў, што не буду ўступаць у такое таварыства і не дам свае грошы. Але замест таго, каб вярнуць сабе свабоду, я пачаў шукаць спосабы прадухіліць небяспекі, якія меліся ў статуте, і ўсё ж пабудаваць новы тэатр. Пані Клемянціна, у сваім стылі, паклала свае 12000 на мой рахунак у банк і паляцела за мяжу. Я пагаварыў з зычлівым губернатарам Любімавым і вырашыў, што няма іншага спосабу засцерагчыся ад магчымым праблем, як толькі стварыць прыватнае таварыства з абмежаванай

адказнасцю і па парадзе губернатара паехаў у Пецярбург, дзе не было недахопу ў юрыстах якія спецыялізуюцца на розных формах таварыстваў.

[...]

Улетку 1912 г. у Вільні адбылася так званая "вайна кухарак", якая на нейкі час прывабіла грамадскую ўвагу. Кс.-біскуп Роп у сваім выгнанні не супакоіўся і меў уплыў на адміністратара дзяцэзіі кс. Міхалкевіча²⁴, які магчыма занадта падпарадкоўваўся свайму іерархічнаму шэфу ў летувіскіх і часткова беларускіх справах. Скарыстаўшы гэта, летувіскія дзеячы ў Вільні на чале з ваяўнічым адвакатам Вілешысам (раней ім ужо цалкам прадалі касцёл св. Мікалая), пачалі патрабаваць штодзённыя набажэнствы на летувіскай мове ва ўсіх касцёлах горада, асабліва ў былым універсітэцкім касцёле св. Яна, які ўважаўся своеасаблівай святыняй польскай ідэі. Пані Вілейшава арганізавала батальён кухарак ці прыватных служанак, з якіх выключна і складалася летувіская калонія ў Вільні. Падчас спявання ў касцёлах песняў на польскай мове, яны раўлі па-летувіску каб заглушыць спевы. Аднак колькасць служанак, якія лічылі сабе полькамі, была настолькі большай за летувіскі кантынгент, што барацьба ў касцёлах аказалася надта няроўнай. У пані Вілейшавай бракавала кантынгенту. І тады яны прыслухалася да мудрай стратэгічнай канцэпцыі аб канцэнтрацыі сіл. Паколькі ў кожным касцёле меліся некалькі ранішніх службаў, увесь летувіскі батальён накрываўшыся ў адным касцёле, рысцю рушыў у другі, потым у трэці і г. д. Так званая польская інтэлігенцыя мела дастаткова такту, каб не прымаць удзелу ў гэтай вайне кухарак. Аднак кухаркі, сярод якіх вылучалася і мая тоўстая Анеля з жалезнымі лёгкімі і высокім голасам, самі сабе далі рады - арганізавалі контрбатальён і дзякуючы паблажлівасці сваіх гаспадынь, якія былі вымушаны пасіцца да 10-й раніцы, рашуча ўзлялі верх і прымусілі летувісак маўчаць. Адначасова, пэўная агітацыя адчувалася і ў вясковых парафіях, але яна не мела поспеху. У Беньконскай парафіі сяляне, хоць і карысталіся ў хаце летувіскай гаворкай, звязалі свайго летувісманскага пробашча, паклалі ў воз, вывезлі на мяжу парафіі і выкінулі ў роў. Рэха гэтых баёў дайшло ў Рым і абурыла шаноўнага мансеньёра Скірмунта. У сваю чаргу Аляксандр Тышкевіч усё больш адыходзіў ад свайго першапачатковага летувісманства і не мог змірыцца з тым, што на пробашча польскага касцёла св. Станіслава ў Рыме рымская курыя, па рэкамендацыі рускай амбасады, прызначыла кс. Прапацінаса. У той час ў Рыме, як і паўсюдна, Польшча лічылася простаай прыбудоўкай у расійскім гмаху. Гэта быў той самы ксёндз, які адыграў вельмі падазроную ролю ў справе з падробкай тастаманта князя Багдана Агінскага.

²⁴ Эдвард фон Роп (1851-1939) - рэлігійны і грамадска-палітычны дзеяч Літвы, Беларусі і Польшчы. У кастрычніку 1907 г. загадам міністра ўнутраных спраў адхілены ад кіравання дзяцэзіяй па абвінавачанні ў антыдзяржаўнай дзейнасці і патуранні рэвалюцыйнаму руху. Каля 10 гадоў жыў у маентку Нішча Віцебскай губерні пад наглядам паліцыі. Абавязкі адміністратара Віленскай дзяцэзіі пачаў выконваць менскі дэкан Казімір Міхалкевіч.

Калі ён пакідаў Коўню, афіцыйны орган мясцовых права-слаўных брацтваў "Літоўская Русь", паведаміў, што "учора мы праводзілі нашага супрацоўніка ксяндза Пра-поліса".

[...]

Закладка кутняга каменя тэатра адбылася 17/30 красавіка 1912 г.

[...]

Адкрыццё тэатра адбылося 12/15 кастрычніка 1913 г.

Кніга трэцяя.

Сусветная вайна.

Раздзел I.

**Ліпень 1914. Эмс. Берлін. Вільня. Лаздуны.
Пракламацыя в. кн. Мікалая. Справа Рэнекампа.
Таненберг.**

Ліпень 1914 г. стаў той вяршыняй майго жыцця, з якой лягчэй зваліцца, чым на ёй усядзець. Мне споўнілася 66 гадоў, але я яшчэ не адчуваў сябе старым. Дажыў да той хвіліны, калі чалавек можа з алімпійскім спакоем глядзець на прыгожую палову чалавецтва, якую кожны мужчына можа абвінаваціць, што ў абмен на імгненні задавальнення, менавіта з-за іх ён зрабіў амаль што ўсе свае памылкі, меў згрызоты, расчараванні, атрымліваў на-смешкі і нават подласць, якія "ўпрыгожваюць" яго мінулае. Каб задаволіць жаданне павагі, якое характэрнае для гэтага ўзросту, і надзеі, што поп omnīs погіар (лац. "усё не памрэ". - Л. Л.), я вывеў сваю гаспадарку на высокі ўзровень культуры, паспяхова развіваў Віленскае сельска-гаспадарчае таварыства, бачыў далейшы росквіт "Кур'ера Літоўскага", які адбыўся, дзякуючы дадзенаму мной імпульсу, меў пэўную вядомасць яе прамоўца і пісьменнік, і нарэшце мазольна закончыў будаўніцтва тэатра ў Вільні.

Гледзячы ў будучыню, бачыў сваю старасць падзеленай на дзве роўныя часткі, адна ў краі павінна была абапірацца на даходы ад маёнтка, другая на Сене ці Рыўеры, забяспечаная даходамі ад вялікага капіталу.

Між тым, дзякуючы вар'яцтву правадыроў нямецкай нацыі і самога гэтага народа, ад маіх мар нічога не засталася, і маё жыццё набыло той жа самы шэры колер, які мела ў часы Мураўёва і Каўфмана, але пры гэтым - мінус маладосць і надзея. Бо супраць тых лютых знішчальнікаў абшарніцтва майму бацьку і мне ўдавалася паспяхова змагацца, але супраць іх годных спадкаемцаў у Варшаве змагацца было немагчыма, бо яны былі свае і лепш ведалі слабыя бакі сваіх ахвяр.

Далей - успаміны.

[...]

Я даўно прадбачыў няўмольнасць і непазбежнасць канфлікту, прынамсі паміж Расіяй і Францыяй з аднаго боку і нямецка-аўстрыйскім саюзам з другога. Пра гэта сведчаць дзве вельмі гучныя прамовы ў Дзяржаўнай думе Расіі, якія каментаваліся ў нямецкай прэсе і ў што-месячніку "Le Correspondant" ад 10 верасня 1913 г.

Я не сумняваўся, што такі, нават абмежаваны кан-флікт выкліча жудасны фінансавы крызіс і планаваў за-страхаваць сваю старасць ад яго наступстваў. Акрамя майго нерухомага фонду ў дзяржаўным банку Берліна і часткова ў філіі дзяржаўнага расійскага банка ў Вільні, я меў вялікі капітал, які складаўся з нямецкіх, расійскіх і аўстра-венгерскіх дзяржаўных папер. Таксама зімой 1914 г. у Парыжы пры дапамозе вельмі дасведчанага ў бан-каўскай справе пана Карла Халперта (мужа Браніцкай, сёння чыннага супрацоўніка нашай амбасады ў Пары-жы), я прыдумаў наступны праект: мабілізаваць ўсю гэтую масу грошай, праз Халперта купіць у Лондане 4,5-працэнтныя аблігацыі жалезных дарог ЗША і такім чынам уладкаваць свае грошы "за плячыма пана Бога". З гэтым праектам 14 красавіка вярнуўся ў Вільню, але з-за майго звычайнага "нешанцавання", якое пераследуе мяне ад нараджэння, пачалі назапашвацца перашкоды.

[...]

і толькі 14 ліпеня 1914 г. я выехаў з Вільні на курорт у Эмс.

[...]

Тэрмін майго адпачынку набліжаўся да паловы, калі раптам стрэліў памятны аўстрыйскі ультыматум Сербіі. І ў мяне, і ў маіх нешматлікіх часовых сяброў склалася ўражанне, што ён пах порахам, бо адрэдагаваны каб абавязкова выклікаць адмову. Мой сусед па абе-дзеным салоне, палкоўнік бельгійскай арміі падтрымаў гэтую думку і адразу спалохаўся. Аднак на працягу нека-лькіх дзён абмен тэлеграмамі паміж вялікімі дзяржавамі, сціплая рэакцыя сербскага ўрада і відавочныя шчырыя намаганні Вільгельма II, нібыта накіраваныя на лакаліза-цыю канфлікту, нараджалі надзею на мірнае рашэнне і пра гэтую надзею казалі ўсе без выключэння немцы.

Гэта ўвяло ў зман вялікую колькасць рускіх пад-даных і хутка падставіла іх пад жорсткія напады "доб-разычлівага" нямецкага насельніцтва. Я вельмі не хацеў перапыняць лячэнне і таксама патрапіў бы ў тую пастку, калі б мяне не выратавала асабліва здольнасць усё да-сканала пралічваць. У чацвер раніцай 30 ліпеня, ідучы на інгальяцыю, я набыў серадовы парыжскі выпуск амеры-канскай "Нью-Ёрк Геральд". З разз'яўленай дзюбай, па-лыкаючы пыл мінеральнай вады, я чытаў камерцыйны

раздзел, у якім заўважыў тэлеграму з Нью-Ёрка наступнага зместу: "Учора параход "Вільгельм дэр Гроссэ" з грузам золата коштам у 14 мільёнаў долараў выйшаў у Гамбург з нашага порта, а сёння з тым самым грузам коштам у 10 мільёнаў выйшаў карабэль "Кронпрынцэса Цацылія". Бліскавічна ўзнікала разуменне, што завоз такой колькасці золата ў час, калі нямецкая валюта не мае ніякіх ваганняў, не можа быць нічым іншым, як толькі падрыхтоўкай да вайны. А калі падлічыць, колькі трэба часу, каб сабраць такую колькасць золата вагою каля 4000 кг, усё узважыць на ювелірных вагах, упакаваць і пагрузіць на караблі, дык становіцца зразумелым, як Божы дзень, што ўсё гэта пачалося за некалькі дзён да аўстрыйскага ўльтыматума Сербіі. Таму Вільгельм II і нямецкі ўрад не толькі не былі занепакоены ўльтыматумам, як пра гэта пісалі газеты, але, напэўна, і самі натхнялі гэты крок.

Значыць, пане Гіпаліце, ногі ў рукі і хутка дахаты. Не вяртаючыся ў пакой, пабег на вакзал узяць білеты на вячэрні экспрэс да Берліна, расплаціўся за курорт і загадаў служыць неадкладна пакаваць мае рэчы. Падчас сняданку мой бельгійскі палкоўнік сказаў, што праз гадзіну ён едзе ў свой замак на самай галандскай мяжы, бо заўтра можа выбухнуць вайна і яго зноў прызавуць на чынную вайсковую службу.

- Што вас хвалюе, Бельгія ж нейтральнай дзяржава?

- Гэта на паперы, але немцы згвалцяць наш нейтралітэт і праз наша бруха ўвойдуць у Францыю. Так і будзе, і малая Бельгія не можа супраціўляцца. Але мы не былі б дзяржавай і народам, каб безабаронна пацярпелі такую знявагу. Кароль Альберт адразу б страціў сваю карону. Але ён рыцар і стане на чале народа. І калі ад каралеўства застанеца толькі шматок недзе каля Дзюнкера, ён там і загіне.

Глыбока ўсхваляваны я паціснуў яго руку і з болей успомніў нашу вялізную Рэч Паспалітую XVIII ст., па якой, як па пустцы, 70 гадоў бадзяліся розныя чужынскія войскі.

Пры чорнай каве да майго століка падсели нейкі нікчэмны немец, барон з Рура, з якім я ўжо некалькі разоў размаўляў, і напалову немец, а напалову англічанін з Гамбурга. Барон, чалавек гаваркі, але разам з тым разважлівы, сам пачаў размову пра надыходзячую вайну. Ён адразу заўважыў, што Польшча на гэтым можа толькі зарабіць і падрабязна растлумачыў, чаму германа-аўстрыйскі саюз атрымае ўпэўненую і маланкавую перамогу, сказаў таксама, што адной Аўстрыі хапіла б каб стрымаць шматлікую рускую армію, якая мае малую прафесійную каштоўнасць, а французскае войска, нягледзячы на храбрасць і добрае камандаванне, часткова стрымліваецца італьянцамі і не зможна супрацьстаяць удвая большай нямецкай арміі. На маю заўвагу, што ён дарэмна разлічвае на актыўнае ўмяшанне італьянцаў і не ўлічвае Англію, немец без вагання адказаў: "Магчыма, але яны не маюць паняцця аб нашым узбраенні". Гэта сляпая вера ў іх знакамітую тэхніку, якая доўжылася да самага канца вайны, фактычна і знішчыла гэтую нахабную нацыю. Мой барон закончыў

цікавай і, як аказалася, трапнай заўвагай. Ён уздыхнуў і сказаў: "Нягледзячы на нашу пэўную перамогу, я думаю, што наш кайзер зробіць вялікую памылку, калі пачне вайну. Што мы на гэтым заробім? Некалькі мільярдаў кампенсацыі, кавалачак Латарынгіі і добрую палову іхніх заморскіх калоній. Але ўвесь свет, які зараз зайздросціць нашай славе і нашай магутнасці, будзе ненавідзець нас да глыбіні душы. І на цэлае пакаленне, а можа больш, мы страцім нашу бязмежную рускую калонію, нашу бязмерна багатую англійскую калонію, нашы прыгожыя і прыемныя французскія і італьянскія калоніі - нашы рынкі збыту. Дрэжны бізнес".

Цікава, што ён сёння думае пра гэты бізнес?

Пасля сняданку, хоць ні мабілізацыя, ні нават папярэдняе абвешчэнне "ваеннай небяспекі" не былі абвешчаныя, некалькі сотняў маладых немцаў, усе яшчэ ў цывільнай вопратцы, прайшлі перад маімі вокнамі з крыкамі: "Deutschland uber alles" (ням. "Германія вышэй за ўсе". - Л. Л.).

З гэтага моманту, гадзіна за гадзінай, паўсюдна ўзмацняўся пах пораху. Калі ў 23-00 я сеў у вагон экспрэса першага класа, дык знайшоў у ім чатырох немцаў, якія разваліліся на канапах і пачалі бурчэць на мяне. Калі ж праз некалькі хвілін кантралёр папрасіў білеты, аказалася, што білет першага класа маю толькі я, а ў іх быў 2 ці нават 3 клас. Я шматзначна паглядзеў на кантралёра, які прамаўляў: "Kriegszeit" (ням. "Ваенны час". - Л. Л.).

А 8-й раніцы я прыехаў у Берлін і паслаў слугу ў гагэль "Кантыненталь", каб ён зняў мне пакой да вечара, а сам адразу пайшоў у бюро спальных вагонаў. Купіў білет і адразу рушыў у "Дойчэ Банк", які яшчэ не адчыніўся. Меў там больш за 20 000 марак на разліковым рахунку і зняў ўсе, акрамя 1 000 (каб вяліся) у французскім золце і рускіх банкнотах. Groшы выдадлі, нават не звярнуўшы на мяне ніякай ўвагі, але доктар Гласко ў Вільні расказаў, што калі ў той жа час ён хацеў зняць свае сціплыя 2 000 марак, яму адмовілі са словамі: "Нашым ворагам грошы не выдаем", хоць мабілізацыя афіцыйна была аб'яўлена толькі апоўначы!

Калі каля 13-00 я праходзіў па Ундэр дэр Ліндэн, з боку замка заўважыў вялізны натоўп, які цягнуўся ажно да Фрыдрыхштрасэ. Не ведаючы, што адбываецца, спытаў у нейкага немца. Ён адказаў: "Наш імператар размаўляе са сваім народам". Гэта была тая самая слаўная прамова з балкона, у якой Вільгельм II аб'явіў пачатак вайны і шчыра размахваючы тэлеграмамі, абвінаваціў свайго калегу - манарха і кузына Мікалая II у тым, што той "яго подла ашукаў". Вечарам, каля 24-00, пры аб'яўленні мабілізацыі, я сеў, а дакладней, ускочыў у цягнік на Кёнігсберг і Эйдкунен. Насільшчык укінуў ручны багаж майму служку праз акно, ён паспеў яго раскласці, але не паспеў выйсці ў свой 3 клас, калі дзверы былі гвалтоўна зачынены і заблакаваны натоўпам пасажыраў, якім давялося ехаць ўсю ноч стоячы. Слуга мусіў ехаць у маім купэ. У Дзірашаў, каля 6-й раніцы, праз шчыліну ў фіранках, якія нам

загадалі апусціць, я заўважыў, што ўвесь луг, да гарызонту быў пакрыты намётамі з жаўнерамі - і гэта ўжо праз 6 гадзін пасля аб'яўлення мабілізацыі! Гэтак бедны і нявінны "бош" быў прымушаны хітрым рускім і яшчэ больш хітрэйшым французам да вайны. Каля 12-й гадзіны мы прыехалі ў Эйдкунен. Станцыя і ўсе дамы вакол яе былі зусім пустыя. Нас трымалі 2 гадзіны, мы былі галоднымі, але нам не дазвалялі выйсці ў пусты вакзальны буфет. Неяк усё ж нас прывезлі ў Вержбалова, не менш пустую станцыю чым Эйдкунен. Вядома, што ў той момант і немцы, і рускія хаваліся адзін ад аднаго. У Вержбалове я даведаўся, што мой багаж прапаў. У адказ на маю скаргу, рускі чыноўнік, які разам з немцам кантраляваў спіс, сказаў: "Не турбуйцеся. 3715 багажных квіткоў не хапае 60 багажоў і ўсе як адзін - пасажыраў 1 класа ці спальных вагонаў. Немцы ўжо прасабечылі сябе нашы рэчы. Насамрэч, пасля пошукаў, зробленых ужо пасля перамір'я ў 1919 г., высветлілася, што мой багаж разам з іншым, быў выгружаны яшчэ ў Караляўцы і нібы прададзены там з аўкцыёну, але насамрэч разрабаваны і нямецкая чыгунка праз польскае консульства прапанавала мне 400 марак, якія тады раўняліся 21 франку.

Але мне ўсяроўна пашанцавала, бо наступны цягнік з Берліна быў спынены за 14 км ад мяжы, і вялікі князь Канстанцін Канстанцінавіч і вядомы дэпутат Дзяржаўнай Думы Маклакаў былі прымушаны ісці да Вержбалова пашком з рэчамі ў руках - іх багаж таксама знік.

На станцыі Вержбалова не было ні лакаматываў ні вагонаў, але праз нейкі час, якраз калі ў Пецярбургу граф Пурталес аб'яўляў вайну²⁵, у ноч з суботы на нядзелю, прыйшоў цягнік з Коўні, і мы паехалі. У Вільні былі ў 10-й раніцы. Заехаў у сваю кватэру каля вядомага гатэля "Св. Георг", там прыбраўся і пайшоў на сняданак і адначасова на выведку у рэстаранцыю гэтага гатэля. Рэстаранцыя была перапоўненая знаёмымі, якія мяне атачылі і засыпалі пытаньнямі, усе казалі, што сёння пачалася новая старонка гісторыі. Разам з іншымі да мяне цырымонна наблізіўся біржанскі ардынат, граф Андрэй Тышкевіч, сын с. п. Яна і вядомай пані Клемянціны, пазнейшы "амбасадар" Ковенскай Летувы ў Лондане - і як у лепшага сябра яго нябожчыка-бацькі і дасведчанага чалавека ўрачыста папрасіў мяне растлумачыць, "якім у гэту гістарычную хвіліну ёсць абавязак добрага паляка?". Я адказаў: "Чакаць, узірацца і галоўнае, старанна берагчы польскую зямлю і польскую кроў, гэта значыць сваю маёмасць і сваю скуру". Я сказаў гэта, бо ўспомніў, як падчас японскай вайны Альфрэд Тышкевіч, які, канешне, не меў розум Метэрніха, але быў адважным чалавекам, добраахвотна запісаўся ў казакі пры тым, што быў адзіным дзіцём і не падлягаў ваеннай службе. Ён цэлы год рызы-

каваў на рускай службе ў справе, ад якой мы нічога не маглі атрымаць.

Коротка апісаць стан пануючых думак сярод абшарніцтва краю можна было наступным чынам: цмянае пачуццё, што з канфлікту, які пачаўся, павінна выйсці нешта спрыяльнае для польскай справы, але без ніякага ўяўлення, як гэта можа стацца і што мы павінны рабіць. Дзякуючы традыцыйнай сімпатыі да Францыі і антыпатыі да швабаў, уласцівай усім славянам, сімпатыя да справы саюзнікаў значна пераважала антыпатыю да маскоўцаў як такіх, гэта антыпатыя значна аслабла пасля рэформаў 1905-1906 гг. Аднак надзея на поспех была даволі хісткай. Большасць нашай інтэлігенцыі лепей ведала Германію чым Францыю і тым больш Англію і была прасякнутая, насамрэч, бязмежным захапленнем нямецкай арганізаванасцю, тэхнікай і г. д. На першым этапе яшчэ не адчувалася агульнага абурэння супраць немцаў і аўстрыйцаў за тое, што яны нарабілі на гэтай вайне, абурэння, якое павінна хутка стаць для большасці хрысціянскіх народаў да самых апошніх часоў (пісаў да Лакарна), агульным сімвалам веры.

У тыя жнівеньскія дні мяне галоўным чынам цікавілі настроі вёскі, бо ўжо хадзілі чуткі пра спарядычныя напады рэзервістаў на шляхецкія сядзібы, галоўным чынам на тыя, дзе меліся вінакурні і запасы спірту. Вялікі розгалас атрымаў напад, які пачаўся з рабавання складу спірту і закончыўся рабаваннем усяго маёнтка пана Ваньковіча ў Ігуменскім павеце Менскай губерні. Таму яшчэ з Вержбалова я тэлеграфавалі адміністратару майго маёнтка, дрэннаму аграрніку, але спрытнню першага гатунку, якога наступнай вясной планавалі звольніць. У часы немцаў, бальшавікоў і палякаў ён даказаў, што належыць да таго класу давераных асоб, якія гатовыя як Тарцюф Мальера заўсёды заявіць дзедзічу: "Гаспадарка мая, а табе трэба знікнуць".

З-за цяжкасці зносін на пачатку вайны, ён прыбыў да мяне толькі праз некалькі дзён і адразу пачаў заклінаць мяне ранама Хрыстовымі, каб дзеля выратавання ўласнага жыцця, я, крыў Божа, не з'явіўся ў сваіх Лаздунах. "Небяспечныя норавы, настроі, узрушанасць розумаў, неспакой" і г. д. але без ніякіх фактаў. Я зразумеў, што адбываецца, і з годнасцю рымскага сенатара перад нападам галаў сказаў яму: "Тое, што вы кажаце, вельмі сур'ёзна, але чалавека абавязку, якім я ёсць, гэта пераконвае ў тым, што маё месца зараз менавіта ў Лаздунах, дзе мая прысутнасць можа мець выцверджальны эффект на мясцовае насельніцтва. Таму, калі ласка, заўтра вяртайцеся ў Лаздуны, а паслязаўтра прышліце мне коней у Ліду, бо лінія Ліда-Маладзечна, як вы кажыце, забітая вайсковымі эшалонамі. З Ліды я, як-небудзь, дабярэся да Лаздун.

(Працяг у наступным нумары.)

²⁵ 1 жніўня (19 ліпеня) 1914 г. граф Фрыдрых фон Пурталес уручыў рускаму міністру замежных спраў С. Д. Сазонаву ноту аб аб'яўленні Германіяй вайны Расіі. Па ўспамінах, зрабіўшы гэта, Пурталес "адышоў да акна і заплакаў" - Л. Л.

Беларусы сустракаюцца з індзейцамі Амерыканойды - не абраза і не людзі з космасу: Данько, Жаваранкаў; антрапалагічная мазаіка (ч. 2)

(Працяг, пачатак гл. у № 19, 22, 24, 27, 30-34, 36-48, 50-52 (2022); 1-52 (53-104) (2023); 1-51 (105-155) за 2024 г.)

Частка 1 нашай "Антрапалагічнай мазаікі" змешчана ў № 6 (110) "Нашага слова.pdf" (2024): <https://www.nslowa.by/wp-content/uploads/2018/08/tyub.pdf#page=18>.

АНТРАПАЛАГІЧНАЯ МАЗАІКА (2)

Мэтай агляду антрапалагічных матэрыялаў у сабраным намі матэрыяле па беларуска-індзейскіх сувязях - найперш нашай перапіскі з суправаджэннем закранутых у ёй рэалій запісамі з "Беларуска-індзейскай бібліяграфіі" - з'яўляецца арганізацыя матэрыялу і стымуляванне цікавасці да антрапалагічнай амерыканістыкі як кірунку даследаванняў у Беларусі, які мусіць развівацца. Цытуецца шэраг ранніх лістоў, улічваецца вопыт абменаў па электроннай пошце, у якіх прысутнічаюць антрапалагічныя тэмы. Пры пошуку гэтых тэм у перапіскі сярод найбольш важных - словы з асновамі *антрапалогія* (але лацінскія версіі *anthropology*, *antropologia*, як тэрміны з традыцыйна больш шырокім ахопам "чалавеказнаўства", мала дапамагаюць у ім), *раса*, *скура*, *метыс*. Выбарка тэкстаў і пералік адрасатаў і карэспандэнтаў дапамагае ўсвядоміць маштаб: колькасць нашых зваротаў да фізічных антрапалагаў надзвычай сціплая, запытаў і адказаў па антрапалагічнай праблематыцы мала, але існаванне некалькіх выдатных прадстаўнікоў навуковай

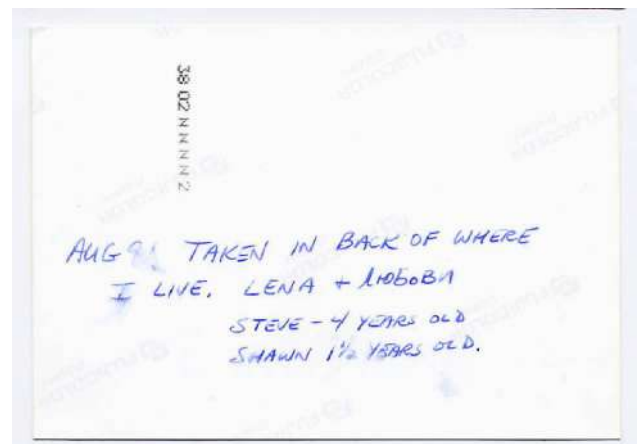
дысцыпліны ў Беларусі, Польшчы і Расіі дазволіла сабраць значны аб'ём інфармацыі ў гісторыю індзейністыкі. Найважнейшыя антрапалагі, звязаныя з Беларуссю і згаданыя ў перапіскі: Л. Цягака, І. Салівон, А. Мікуліч, Т. Худзінскі, М. Цвірка-Гадзьці, К. Стальгва, Я. Рагінскі, М. Левін, І. Сілініч. Антрапалагічныя арганізацыі сярод нашых адрасатаў: група (аддзел) антрапалогіі ў сістэме Акадэміі навук Беларусі, Навукова-даследчы інстытут і музей антрапалогіі (Масква), Польскае антрапалагічнае таварыства, Антрапалагічны музей Мантанэ (Гавана), Кунсткамера, Амерыканская антрапалагічная асацыяцыя. Актуальныя, найбольшыя практычныя патрэбы ў антрапалагічнай інфармацыі вынікаюць са збору звестак для найважнейшых праектаў, якія звязаныя з вывучэннем беларуска-індзейскіх сувязей, асабліва непасрэдных кантактаў беларусаў з індзейцамі, калі нярэдка патрабуецца пацвярджэнне індзейскіх біялагічных каранёў.

*

Прыкладамі "антрапалагічных", амаль заўсёды "ў шырокім сэнсе", арганізацый у іншых краінах, якім мы пісалі, могуць служыць, акрамя Museo Antropologico Montane (18.04.1996; хаця і знаходзіцца пры біялагічным факультэце Гаванскага ўніверсітэта, не абмяжоўваецца фізіка-антрапалагічнымі калекцыямі) і American Anthropological Association (Вашынгтон, 10.03.1993, ліст у скарачаным выглядзе з'явіўся ў яе "Anthropology Newsletter"), Нацыянальны інстытут антрапалогіі (Instituto Nacional de Antropologia, Буэнас-Айрэс,

Michael McKinney's wife Lena with their children Steve and Shawn and their guest from Magadan Lyuba (Anchorage, Alaska, August 1991)

Back of photo from Michael McKinney 1991

26.06.1993), Department of Anthropology, California State University, Chico (29.12.1993, 1.09.1995) і шэраг іншых падобных.

*

Амерыканістыка ў Беларусі ўсё яшчэ знаходзіцца ў стадыі станаўлення, а антрапалагічная амерыканістыка, якая ствараецца ўласна беларускімі аўтарамі, можа быць складзена толькі з фрагментаў тэкстаў - у прыватнасці, з падручнікаў па агульнай фізічнай антрапалогіі і прац па антрапалогіі насельніцтва Беларусі. Але ўклад у гэтую галіну беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі, якія працавалі і працуюць за яе межамі, напаяняе гістарыяграфічны нарыс істотнай колькасцю інфармацыі.

Беларуска-індзейскае таварыства (БІТ), створанае спачатку як арганізацыйная група ў 1987 г., павінна было аб'яднаць энтузіястаў, якія былі б зацікаўленыя ў калектыўных намаганнях. Ініцыятыва ў выніку не рэалізавалася ў рэгулярнай сумеснай дзейнасці яго членаў, але вынікі абменаў, якія ішлі паміж найбольш актыўнымі з іх, апрацоўкі інфармацыі па амерыканістыцы могуць

быць прасочаная ў друку, электронных выданнях і на стабільных ("ідэалагічна" і тэхнічна) сайтах. Адсутнасць юрыдычнага статусу і спыненне на мяжы стагоддзяў

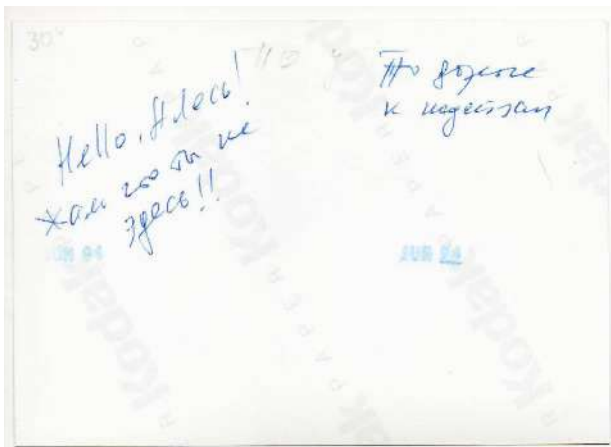
Gutkin's comments 1994

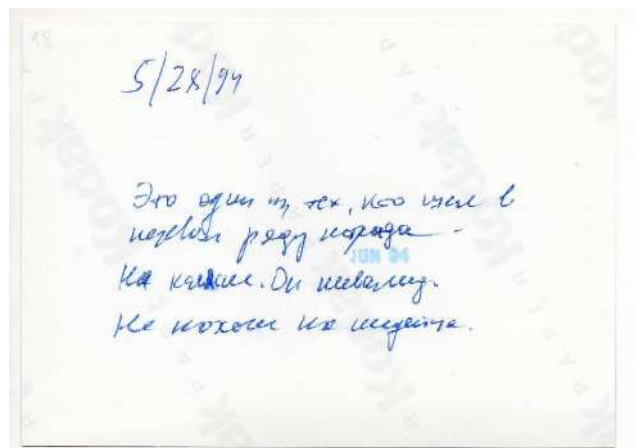
Eduard Gutkin goes to Indians 1994

Бясспрэчна індзейскія твары. З каліфарнійскіх фота Эдуарда Гуткіна. 1944

Эдуард Гуткин: "По дороге к индейцам" "Жаль что ты не здесь!" 1994

Gutkin's comment: "Это один из тех, кто шел в первом ряду парада. На коляске. Он инвалид. Не похож на индейца". 1994-05-28

практыкі згадвання таварыства як дзейнай структуры не з'яўляецца перашкодай для пераліку немалых дасягненняў БГТ у генерацыі ідэй, вядзенні актыўнай перапіскі з індзейцамі і звязанымі з імі асобамі ў дзясятках краін. На аснове сабранай бібліяграфіі выяўляліся перспектыўныя для супрацоўніцтва прадстаўнікі найбольш важных для індзейнацкіх дысцыплін - першымі былі этнографы, антрапологі і гісторыкі.

*

Інфармацыйная сістэма БГТ прадугледжвае скразны аналіз эпістальярных і бібліяграфічных (імкненне да выкарыстання поўных тэкстаў) крыніц. Ажыццяўляецца цытаванне і каментаванне асноўных зваротаў, незалежна ад іх рэальнага выніку. Бібліяграфічнае суправаджэнне дапамагае дапоўніць карціну пошукаў беларускіх індзеяністаў у антрапалагічным кірунку.

*

Збор звестак пра паходжанне (нацыянальнасць) вучоных, пра які ідзе гаворка ў лісце да І. Салівон (14.03.1988), - звязаны з навуковай этыкай, паколькі павінна быць нейкая стрыманасць, асабліва на нацыянальнай тэрыторыі, дзе "ўсе беларусы". Тым не менш, для даследчыка дзяспары натуральная цікавасць найперш да ўрадженцаў і носьбітаў біялагічных рыс тыпульнай нацыі, таму пастаноўка пытання пра "нацыянальнасць" антрапологаў ў гэтым выпадку зусім прымальна.

*

У пэўным сэнсе да антрапалагічных кантактаў можна аднесці адмен лістамі з супрацоўнікамі Музея антрапалогіі і этнаграфіі ў Ленінградзе-Санкт-Пецярбургу (Г. Дзеніскевіч [13], А. Дрыдза, Р. Кінжалаў у папярковы перыяд, С. Корсун, Ю. Бязрозкін, М. Станюковіч, А. Новік і інш. - у электронны).

*

У лісце да А. Мальдзіса (4.02.1991, № 24) сфармуляванае пытанне па тэме супрацоўнікаў МАЭ з беларускімі каранямі.

"Мы вельмі ўдзячны Вам за прыемную вестку пра намер Скарынінскага цэнтра падтрымаць БГТ. У каго (маю на ўвазе верагоднага "куратар") мы маглі б высветліць падрабязнасці?"

Ведаем, што для слоўніка "Беларускія пісьменнікі" патрэбны звесткі пра Янку Субача, у некалькіх крыніцах па музейнаўству мне сустракалася прозвішча Субач - "И.Н. Субоч". Надзвычай цікавы чалавек, бо ў пачатку стагоддзя працаваў "служыцелем" у Музеі антрапалогіі і этнаграфіі, уладкоўваў і амерыканскія калекцыі. Што беларус - больш чым верагодна, да таго ж "И." - Іван (?).

Museo Antropologico Montane
Facultad de Biología
Universidad de la Habana
Habana 4
Cuba

April 18, 1996

Dear Colleagues:

Your address is one of the few we have in our "Cuban" directory. It is a pity that the country which gave rise to Latin American Studies in the Soviet Union in the 1960s is now more "distant" than Mexico or Jamaica.

Our main interest is of course the Indians of Cuba. A valuable source on the survivors was published in Moscow in 1974. Miloslav Stigl mentions your Museum as an important center of research and your scholars, particularly Dr. Manuel Rivero de la Calle.

It is important to obtain an account of your current work and any update on the Indian community for informing our recipients and the public.

We would be happy to maintain contact with you.
Sincerely yours,

Ales Simakou
Executive Secretary
Belarusian-Indian Society

Carta al Museo Antropologico Montane, Facultad de Biología, Universidad de La Habana (Cuba) 1996-04-18

Ms. C. Hidalgo, Director
Instituto Nacional de Antropología
3 de Febrero 1570-72.
1426 Buenos Aires,
Argentina

March 26, 1993

Dear Ms. Hidalgo:

We are interested in cooperation with Argentine researchers. We study Byelorussian-American Indian relations, 1492-1993, and have some additions relating to our Siberic/East European contribution to American Indian studies in Argentina. For example, we have paid attention to your senior researcher L. Slawsky (Pública indigenista y participación (1958)). We will appreciate a bibliographical list of Russian-born anthropologists.

It is difficult to compile a full bibliography of the Indians of Tierra del Fuego. For our study we need information on Puton about these tribes. (Yanka Mair, a well-known Byelorussian writer, is the author of perhaps the first (former) Soviet book on the Fuegians (the son of writer Minsk, 1928). Maybe he is the first in the world as a Sovietist indigenist (i.e. indigenist in a socialist country)?

Thank you very much.
Sincerely,

Ales Simakou
Executive Secretary
Byelorussian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049
Belarus

P.S. We hope to know more about your Institute and its activities in the field of Native and Siberic-Argentinian studies.

Carta a Cecilia Hidalgo, Directora, Instituto Nacional de Antropología (Buenos Aires, Argentina) 1993-06-26

*

Наша цікавасць да пытанняў антрапалогіі, як і археалогіі, была параўнальна нізкай з прычыны большай увагі да сацыякультурных тэм (і, такім чынам, фіксуючы "беларуска-індзейскую" інфармацыю па антрапалогіі, больш важнай лічылі не нязрэдку ў ёй кампаратыўнасць, а праблемы расізму, расавай дыскрымінацыі; "Беларуска-індзейская бібліяграфія", тым не менш, рэгіструе асвятленне расавай праблематыкі ўніверсальна, у тым ліку ў газетах, энцыклапедыях, папулярных кнігах, каля навуковых зборнікаў. У 2020-я гг. у сувязі з нашым праектам "Беларусы сустракаюцца з індзейцамі" антрапалагічная кампетэнтнасць атрымала і новае значэнне: фатаграфіі ўдзельнікаў прамых беларуска-індзейскіх кантактаў з'яўляюцца матэрыялам, які можа выкарыстоўвацца ў

нацыянальных дапаможніках па антрапалогіі, а лабараторныя заняткі могуць уключаць прыклады самаіндэнтэфікацыі так званых pretendians (асоб, нярэдка знакамітых, якія не мелі індзейскіх продкаў або, маючы такіх у Лацінскай Амерыцы, прэтэндавалі на паходжанне ад больш "прэстыжных" плямён ЗША і Канады).

*

"Антрапалагічныя прыгоды" некалькіх катэгорый нашых землякоў - тых, хто працягваў дзейнічаць у Беларусі, і тых, хто накіраваўся на захад або ўсход, - складаюць тэмы, узнятыя ў перапісцы.

Намі не забыта і надрукаваная ў 1949 г. асобным выданнем лекцыя "Расизм - орудие империалистической реакции", працытаная ў Менску П. Кірушыным, значную цікавасць якога да Лацінскай Амерыкі мы спрабавалі вывучыць і праз перапіску з асобамі, якія маглі ведаць яго і паведаміць падрабязнасці пра яго лёс (быў рэпрэсаваны).

*

Менскага антрапалага Л. Цягака можна знайсці ў перакліку асоб, якія ў пісьмовай або вуснай форме перадалі пажаданні поспехаў ініцыятыўнай групе і будучаму Беларуска-індзейскаму таварыству, прывітанні і віншаванні ў адрас устаноўчага з'езда БІТ (1988 г.), станоўчую ацэнку ініцыятывы і абяцанні садзейнічання.

Толькі ў 2024 г. нам падказалі, у працэсе дапрацоўкі артыкула пра "антрапалагічныя матывы", што яна ездзіла на 9-ы міжнародны кангрэс па генетыцы чалавека ў Рыадэ-Жанейра ў 1996 г. Праўда, пасля вяртання ў Менск пра кантакты з індзейцамі яна калегам і блізім, паводле іх саміх, не расказвала.

*

Ліст да М. Цвіркі-Гадыцкага ў Познань цяпер мы хацелі б даць і ў OCR. Хаця ён і адрасаваўся, з-за адсутнасці звестак пра апошнія гады яго жыцця, нябожчыку, мы лічым яго сімвалічным і дастаткова важным, каб цытаваць. Ён адлюстроўвае "высакароднае імкненне да пошуку", "пагоню за ведамі":

Ліст ад 11.02.1990 (№ 32):

"Уважаемый пан Годыцкий!

Я использую адрес, взятый из источника 30-летней давности. К сожалению, не имею сейчас возможности уточнить его в новейших справочниках.

Мы очень надеемся получить Ваши любезные ответы на ряд вопросов, касающихся белорусско-польских связей в области антропологии. Нас интересует вклад наших соотечественников в антропологическое изучение индейцев.

Может быть, Вы укажете нам на соответствующие персоналии?

American Anthropological Association
1103 New Hampshire Avenue, N.W.
Washington, DC 20009

March 10, 1993

Dear Colleagues:

We are a group of Americanists dedicated to developing Native American research in Belarus and Byelorussian-American Indian relations. We are interested in the lives and works of Russian-born American anthropologists and persons involved in Indian affairs.

We will appreciate prompting Byelorussians, Byelorussian Jews, Poles etc. among your members to establish correspondence (sometimes there are incomplete telephone indications (Russia or Poland) in directories, as for M.T. Hlad, we have a list of promising names) and any information on, for example, Dr. Sonia Bleaker, born in White Russia, who was a member of AAA.

I would like to know more about Dr. Morris E. Opler and other Apache students (I was an "Apacheologist" about 1984 and have authored material for a monograph; I continue to compile an Apache/Southwest bibliography with the full list of Byelorussian publications).

We hope to receive an update on your Association.

Thank you.

Sincerely yours,

(Mr) Alex Simakov
Executive Secretary
Byelorussian-American Indian Society
P.O. Box 444
Gomel 246049
Belarus

**Letter to American Anthropological Association
(Washington, DC) 1993-03-10**

**Envelope from Claire R. Farrer, Department of
Anthropology, California State University, Chico
(Chico, CA) 1993-11-02 received 1993-11-20**

Были бы Вам признательны также за помощь в изучении жизни и деятельности Ю. Цвирко-Годыцкого.

С наилучшими пожеланиями Алесь Симаков, временный исполнительный секретарь".

Сярод індзейскіх пунктаў у навуковай творчасці М. Цвіркі-Гадыцкага - біяграфічны артыкул пра Л. Дудрэвіча, які правёў антрапалагічнае вывучэнне індзейцаў омаха, што гастраліравалі ў Варшаве ў 1884 г.

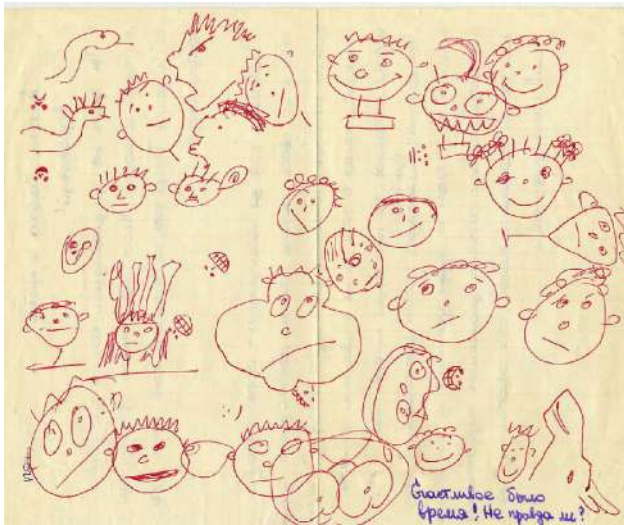
16.04.1990 г. мы напісалі ў Польскае антрапалагічнае таварыства (Польское антропологическое общество, Polskie Towarzystwo Antropologiczne, Варшава), спрабуючы атрымаць звесткі пра М. Цвірку-Гадыцкага і яго бацьку.

Мы адзначалі:

"В нашем обществе изучаются белорусско-индейские связи, в том числе соответствующая деятельность антропологов - уроженцев Белоруссии".

У якасці прыкладу быў згаданы і Т. Худзінскі:

"Имею намерение отметить юбилей Т. Худзиньского. Также были бы Вам признательны за рекомендацию полезных источников (включая публикации после

Антрапалогія? Physical anthropology? Прынамсі адзін персанаж малюнка - "амерыканойд". From a letter to Uladzimir Rabchynski (Уладзімір Рабчынскі, Pinsk) (sent back to Gomel by Yury Belov, envelope postmark 1981-03-01). Успамін 1981 г. пра адзін з гадоў паміж 1976 і 1978?

1959 г.).

Надеемся на супрацоўніцтва з Вамі".

Хаця ў выніку прамое супрацоўніцтва не адбылося, мы працягалі збіраць польскі матэрыял, у якім знаходзіліся беларускія рэаліі.

*

Расійскія антрапологі Я. Рагінскі і М. Левін, этна-дэмограф С. Брук прысутнічаюць у "Літэратуре" да кнігі М. і І. Чэбаксаравых "Народы, расы, культуры" (2-е выд., 1985).

Мы спрабавалі сабраць звесткі пра ўвагу да амерыканскага матэрыялу і іншых антрапологаў беларускага паходжання, у прыватнасці, І. Сілініча, які згадваецца ў лісце д. 4.07.1991 (№ 109) у Навукова-даследчы інстытут і музей антрапалогіі імя Д. М. Анучына (Научно-исследовательский институт и музей антропологии им. Д. Н. Анучина МГУ).

"Уважаемые товарищи!

Были бы Вам благодарны за координаты людей, полезных для изучения жизни и деятельности Я.Я. Рогинского, уроженца Могилева, а также И.Н. Силинича, родом из Кричева Могилевской области.

Наше общество изучает белорусско-американские связи.

С уважением Алесь Симаков, временный исполнительный секретарь".

Ветлівы адказ масквічоў па тэлефоне важны як факт першага водгуку ўласна расійскіх антрапологаў.

*

Аб'яднанне звестак з нашай перапіскі і бібліяграфіі, што адносяцца да антрапалогіі насельніцтва краін Амерыкі, утварае напрамкі, якія могуць у будучым скласці тэмы больш глыбокіх даследаванняў. Мы лічым важнымі першыя спробы амерыканістаў-аматараў Беларусі, даследчыкаў беларуска-амерыканскіх сувязей сфармуляваць пытанні да афіцыйных антрапологаў. "Беларуска-індзейская бібліяграфія" з'яўляецца асноўным рухавіком, інструментам у пошуках і адкрыццях новых імёнаў асоб беларускага паходжання, якія закраналі ў сваіх тэкстах індзейскую тэму. Папаўненне біяграфічных слоўнікаў дадзенымі пра антрапологаў, звязаных з Беларуссю, і агульнай антрапалагічнай бібліяграфічнай базы Беларусі звесткамі пра крыніцы амерыканісцкай інфармацыі могуць быць найважнейшым укладам індзеяністаў у антрапалагічную навуку.

ДАНЬКО Іван (Ivan Danko) - Іван Антонавіч Данько жыў з 1910 па 1994 г.; 14.12.2024 г. мы атрымалі ад Макса Шчура "Аповед дзёда Івана пра аргенцінскіх індзейцаў" з кнігі ўспамінаў "Спраба эксперыментальнага канструявання сябе" ("Спраба эксперыментальнага канструявання сябе"; з павагі да творца пакідаем тэкст у арыгінальнай версіі на тарашкевіцы).

У тэксце згадваюцца Буэнас-Айрэс (Buenos Aires) і правінцыя Кар'етэс (таксама Карыентэс, Corrientes)

Макс Шчур

АПОВЕД ДЗЕДА ІВАНА ПРА АРГЕНТЫНСКІХ ІНДЫЯНАЎ

У Бўэнас-Айрэс Іван прыплыў з адным клункам і цыдулкай з адрасам Гоцкі ў руцэ.

Грошай у Івана заставалася вобмаль. Каля порту знаходзілася плошча Пляса дэ Бўэн Рэтыро, і там жа стаяў так званы імігранцкі гатэль - сёння там месціцца музэй іміграцыі. "Гатэль" - гэта была адна назва. У вялікай залі папросту стаялі ўпрытык адзін да аднаго двух'ярусныя ложка, якія каштавалі капейкі. Там імігранты маглі перакантавацца да той пары, пакуль не знаходзілі сабе працу. Часьцей, аднак, праца знаходзіла іх: у гатэль рэгулярна прыходзілі прадпрымальнікі і, зноў жа, за пару капеек наймалі сабе рабочую сілу. Уладальнік гатэлю атрымліваў нейкі працэнт за пасрэдніцтва.

Затрымлівацца ў гатэлі Іван не збіраўся, яго чакала сустрэча з Гоцкам. Той працаваў на лесапавале ў правінцыі Кар'ентэс, далёка на поўнач ад Бўэнас-Айрэсу. Таксама там нібыта давалі танную зямлю. На цыдулцы ў Івана стаяла напісаная лацінкай назва чыгуначнай станцыі, да якой ён меўся ехаць. Ехаў доўга, даехаў, выйшаў. Перад ім была вялікая рака, за ёю сыяна джунгляў. Ніхто з сустрачаных не разумеў, чаго хоча й каго шукае гэты хлопец зь невядомай краіны. Нейкім чынам яму ўдалося патлу-

Dr. Nora Leibovich de Figueroa
Asociación Argentina de Ciencias
del Comportamiento
Tte. Gral Peron 2158
1040 Buenos Aires
Argentina

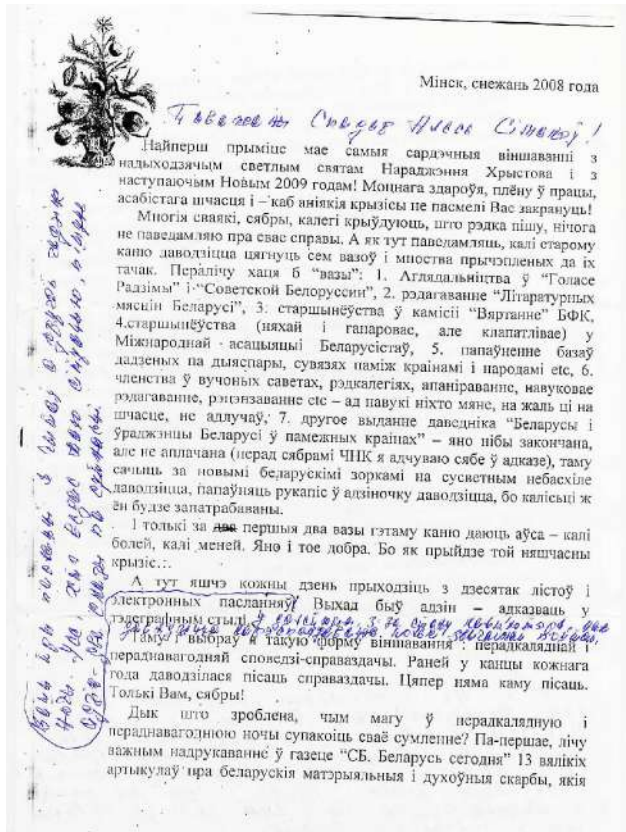
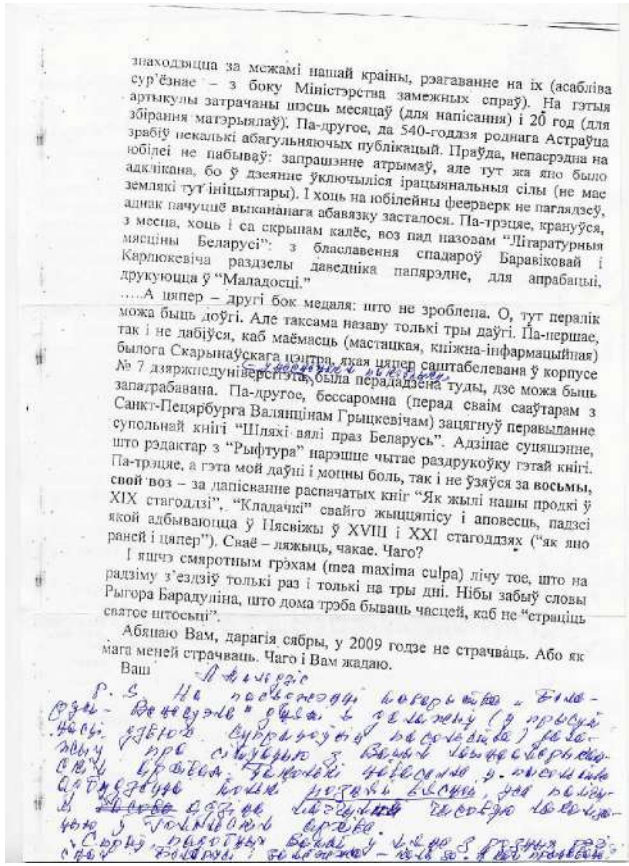
March 1, 1996

Dear Colleague:

We are sending you an appeal of our organizing committee to attract your attention to the centenary of Lev Vygotsky.
We would be happy to contact any of your members interested in the history of psychology in the former USSR.
It is important for our program to obtain a list of such persons as well as references to any publications on Vygotsky in Spanish for our bibliobibliography of the well-known scholar.
We would also like to know about your current work, first of all in the field of cross-cultural or indigenous psychology.
Sincerely yours,

(Mr.) Alex Simakou
Executive Secretary
Belarussian - American Indian Society
P.O. Box 114
Gabel 246049
Belarus

Letter to Dr. Nora Leibovich de Figueroa, Association Argentina de Ciencias del Comportamiento (Buenos Aires, Argentina) 1996-03-01 RE Lev Vygotsky

...І ў перадсвяточныя дні Мальдзіс згадвае, што вядомых яму выпадкаў з крызісамі калекцый у Беларусі і замежжы - дзясяткі

мачыць, што ён шукае лесарубаў. Яму прыблізна паказалі дарогу ў мясціны, дзе высякаюць лес. Ён дабраўся і туды, але ні Гоцкі, ні ягонаў брыгады не знайшоў.

Але шукаў пільна - настолькі, што ажно заблукаў у тых джунглях.

На гэтым ягонаў гісторыя магла б і скончыцца, калі б не шчаслівы выпадак.

У лесе самлелага маладзёна знайшлі мясцовыя жыхары - індыецы. Не "індзейцы", плятмасавыя ці гумаваы фігуркі з нашага дзяцінства, і не размаляваныя й аздобленыя пер'ем дзікуны з кнігі і фільмаў. А сапраўдныя - жыхары джунгляў.

Можаче сабе ўявіць, якім героем быў для мяне дзед Іван з таго моманту, калі апавёў мне пра сваё знаёмства з індыецы.

Індыецы мелі доўгія валасы й былі цемнаскурыя, а ў астатнім выглядалі й апраналіся "як белыя людзі" - то бок, мажліва, нават лепей за беларускіх сялянаў.

Апроч вопраткі, яны саступалі сялянам ува ўсім, жылі бедна. Хаты ім замянялі дуплы вялізных дрэваў, з вецця яны майстравалі штосьці накшталт буданоў. Племя было качэўнае, перасялялася "за працай" - а займаліся яны ўсё тым жа, што і белыя людзі, валілі сваімі мачэтэ

Расказ дзеда Макса Шчура можна было б успрымаць як калядную казку, але мы верым яму... А вось калядныя рэаліі 2008 г. ад Адама Мальдзіса (снежаньскі агульны зварот да калег з індывідуальнымі "маргіналіямі", атрыманы 2008-12-27)

лес. Які потым здавалі гаспадарам, а за выручаныя грошы набывалі сабе рэчы першай неабходнасці. Пасля чаго зноў сыходзілі ў джунглі, на новае месца.

"Такіх добрых і ласкавых людзей я больш у жыцці не сустракаў", - прызнаваўся зь лёгкай скрухаю дзед.

Ён жыў зь імі, харчаваўся зь імі й працаваў зь імі тры месяцы. Яны ж навучылі яго азам гішпанскай. Такі сабе аднаасобны летнік для ўцекача.

Зь дзедавых аповедаў мне асабліва запамяталася сцэна палявання на гіганцкую ігуану. Індыяне іх не забівалі, а ставілі на іхных сьцежках пастку - лавілі, адсякалі здаравенны хвост і адпускалі. У хвасце было некалькі кіляў сакавітага мякага мяса - празь нейкі час хвост адрастаў зноў, і сцэна паўтаралася.

Урэшце, аднаго дня індыяне выйшлі з джунгляў, каб сустрэцца зь перакупнікамі лесу - тыя здзівіліся, убачыўшы сярод іх белага хлопца. Иван, пры ўсёй любові да індыянаў, узрадаваўся "сваім" - усяму таму, што ўспрымаў як знакі цывілізацыі. Індыяне шчодро разь-лічыліся з Іванам за працу, нягледзячы на тое, што кармілі яго ўвесь гэты час задарма, - а перакупнікі давезьлі яго да чыгуначнай станцыі. 17-гадовы хлапчук вярнуўся ў Бўэнас-Айрэс.

ЖАВАРАНКАЎ Лазар (Lazar Zhavarankau, Zhavoronkov) - у Пінску ў сувязі са студэнтамі з Нікарагуа нам найбольш запоўніўся камсамольскі сакратар Сяргей Войтаў (Siarhei Voitau, Sergei Voitov). У нашай картатэцы пазначана, што ён нарадзіўся ў Гомелі. Магчыма, мелася на ўвазе, што ён да Пінска жыў у Гомелі. Інфармацыя пра гэта магла быць атрыманая толькі ад яго самога - у час нашай сустрэчы 9.03.1987 г., калі абмяркоўвалася тэма нікарагуанскіх студэнтаў. Аўтар БСІ быў тады ў Пінску на прафесійных курсах па лініі сваёй гомельскай меліярацыйнай арганізацыі.

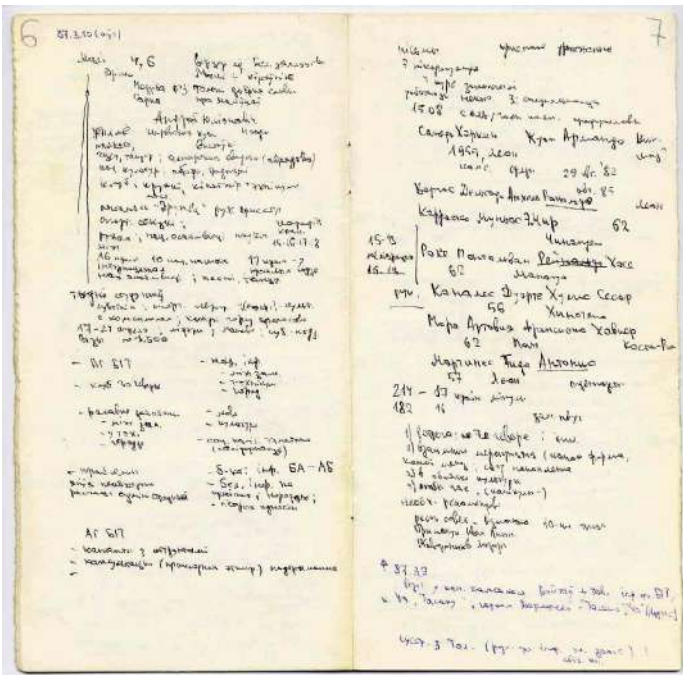
Усяго ў нашым дзёніку запісаная звестка пра 7 нікарагуанскіх студэнтаў (у першы перыяд вядзення дзёніка блакнот рабіўся са сшыткаў і альбомаў для малявання, каб яго фармат адпавядаў аднаму з фарматаў нашай картатэкі - 100x200 мм; апошні выконвае і функцыі раздзяляльніка-арыенціра паміж карткамі меншых фарматаў; з трох картак можна ўтвараць фармат А4, старонку-калаж саматужнага зборніка тэкстаў і выяў).

1. Сепеда Харкін, Хуан Арманда (1955, Леон = Leon) Zepeda Jarquin, Juan Armando = Сепеда Харкин, Хуан Армандо (пазначана, што ён, верагодна, індзеец?);

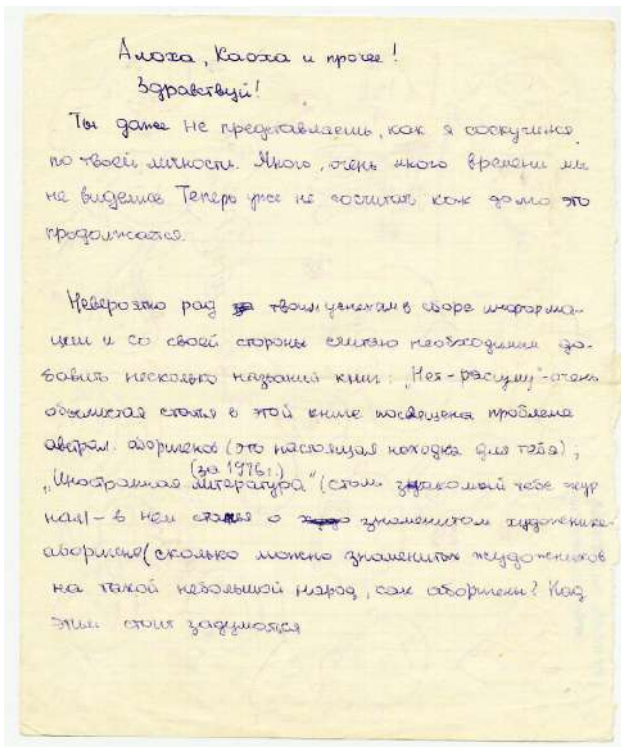
2. Варгас Дельгада, Анхель Рональда (Леон = Leon) Vargas Delgado, Angel Ronaldo = Варгас Дельгада, Анхель Рональдо;

3. Караско Муньёс, Эмір (1962, Чынандэга = Chinandega) Carrasco Munos, Emir = Карраско Мунтос, Эмир;

4. Роке Мантальван, Хасэ (1962, Манагуа = Managua) Roque Montalvan, Jose = Роке Монтальван, Хосе;

Індыяніст пераехаў з Пінска ў Гомель (1978), але ў 1982 г. і пазней не дадумаўся сустрэцца з нікарагуанскімі студэнтамі - ні ў Гомелі, ні прыязджаючы ў госці да сяброў у Пінск

Letter to Vladimir Riabchinsky (Владимир Рябчинский, Pinsk) 1981-03-01 (у ілюстрацыі да арт. "Антрапалагічная мазаіка (2)") гл. таксама гумарыстычны малюнак з адваротнага боку гэтага ліста

5. Каналес Дуартэ, Хулія Сесар (1956, Хінатэга = Jinotega) Canales Duarte, Julio Cesar = Каналес Дуартэ, Хуліо Сесар;

6. Мора Артавія, Франсіско Хавіер (Хав'ер) (1962, Манагуа = Managua; Mora Artavia, Francisco Javier = Мора Артавія, Франсіско Хавіер (Хав'ер; пазначана, што ён з Коста-Рыкі?);

7. Марцінес Гіда, Антонія (1957, Леон = Leon) Martinez Guido, Antonio = Мартинес Гидо, Антонио (верагодна, Гидо, а не Тидо).

У адным месцы ёсць указанне на гады вучобы: жнівень 1982 г., жнівень 1985 г.; па набытых спецыяльнасцях - сельскагаспадарчыя кааператыўныя прадпрыемствы (у адным выпадку - меліярацыя?) - некаторыя працуюць; ад былых студэнтаў або ў іх, паводле лістоў, што атрыманыя, "прыемнае ўражанне".

На наступнай старонцы дзённіка (с. 8) пазначаныя таксама ў сувязі з іншаземцамі адказныя сакратары па справах замежных студэнтаў Жаваранкаў Лазар Аляксандравіч (Жаворонков Лазарь Александрович) і Паддубіцкі Іван Антонавіч (Поддубицкий Иван Антонович, Ivan Poddubitsky). Жаваранкаву, па назве яго пасады, і варта аддаваць першыню ў тэме.

Літ.:

1493 Круцько А. Цікавая знаходка // Звязда на меліярацыі Палесся (Пінск). 1979. 23 студз.

1655 Мураўёў С. Белы правадыр месяца // Звязда на меліярацыі Палесся. 1980. 29 ліп.

500 Кудраўцава Т. ЗША: права на бяспраўе // Звязда на меліярацыі Палесся. 1984. 14 ліп.

2141 Чыгін М. Патрабуючы міру, свабоды // Звязда на меліярацыі Палесся. 1985. 3 верас.

1476 Косцін М. На кругах пекла // Звязда на меліярацыі Палесся. 1985. 19 верас.

1477 Косцін М. Пад ценем свастыкі // Звязда на меліярацыі Палесся. 1986. 13 сак.

1057 Васілец В. Дзень правоў чалавека: гутарка на міжнародныя тэмы // Звязда на меліярацыі Палесся. 1987. 8 снеж.

12557 Государства Центральной и Восточной Европы в исторической перспективе: сборник научных статей по материалам IV Международной научно-практической конференции, Пинск, 20-21 декабря 2019 г. / редкол.: К. К. Шебеко [и др.]. Пинск, 2019. Вып. 4.

Алесь Сімакоў,

даследчык беларуска-індзейскіх сувязей.

*Ales Simakou (e-mail: baicri@tut.by),
researcher of Belarusian-Indian (American
Indian, Native American, Amerindian, First Nations)
connections.*

*Індзейцы, Indianie, Indians, indigenous peoples,
indigenas, indios de America y Belarus; Алесь Сімаков.
Белорусы встречаются с индейцами. [Вып. 129].*

Віншуем “Крышталікі”

Віншуем "Узорны аматарскі калектыў" ансамбль танца "Крышталікі" з перамогай ва II міжнародным шматжанравым конкурсе творчасці і мастацтва "Тэрыторыя чараўніцтва" і з ганаровымі месцамі лаўрэатаў I і II ступені (кір. Лебядзевіч Ж.В.).

Жадаем калектыву яшчэ больш натхнення, энергіі і поспеху, а таксама новых перамог!

ТК "Культура Лідчыны".

Акцыя-віншаванне "Навагодні серпантын"

20 снежня бібліобус Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы выконваў аб'езд чытачоў па маршруце Паперня-Мееры-Дылева.

Бібліятэкар бібліобуса напярэдадні навагодніх свят падрыхтавала акцыю-віншаванне "Навагодні серпантын". Яна прыгатавала чытачам навагоднія падарункі. Вельмі ўражаны былі жыхары вёсак, калі разам з бібліятэкарам убачылі навагодніх персанажаў Снегавіка і Ёлачку. Нават многія з задавальненнем чыталі вершы і спявалі навагоднія песні.

ТК "Культура Лідчыны".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:

231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sudnik@list.ru, sejlawicz@gmail.com

Газета падпісана да друку 23.12.2024 г.

Фармат А-4.

Аб'ём 3,5 друкаванага аркуша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: <http://nslowa.by/>; <http://pawet.net/>; <http://belkiosk.by/>

Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.